

HEVARI

Henkilökeskeinen voimavaravalmennus -ohjaajan opas

On vaikea rakentaa jotain vahvaa
hataralle pohjalle
Minä olen tämä pohja, eikä minä
yksin riitä
Kaukainen on ajatus meistä
Vielä ei ole edes minua
Me-sana vaatii useamman

Lukijalle

Kädessäsi on Henkilökeskeisen voimavaravalmennuksen eli Hevarin ohjaajan opas, joka on ryhmämuotoinen työvälina nuorten aikuisten (18-29 vuotta) kanssa työskenteleville ammattilaisille. Hevarin tarkoituksena on tukea nuoria aikuisia oman identiteetin löytämisessä, sosiaalisten taitojen vahvistumisessa sekä oman näköisen elämän toteutumisessa. Hevari-ryhmiä ohjanneina ajattelempa, että Hevari on ryhmä ennen muita ryhmiä. Hevari-ryhmään osallistunut nuori on valmiimpi asettamaan tavoitteita ja ottamaan askelia niiden suuntaan. Hevarissa nuori ei aseta uusia tavoitteita, vaan valmennus toivottavasti palvelee jo nuoren muualla asettamien tavoitteiden toteutumista. Oppaasta löydät ohjeet kymmenen ryhmäkerran ohjaamiseen sekä kaikki tarvittavat harjoitukset. Ryhmäkertojen aiheet ja harjoitukset sekä niiden järjestys on testattu kuudessa eri pienryhmässä ja havaittu toimivaksi. Suosittelemme noudattamaan luotua järjestystä.

Omat avaimet-projektissa nuorten osallistuminen Hevari-ryhmään perustui vapaaehtoisuuteen. Ennen ryhmävalmennuksen alkamista ohjaaja haastatteli jokaisen nuoren henkilökohtaisesti. Haastatteluissa saimme tietoa nuorten elämäntilanteesta ja samalla nuori pystyi tutustumaan ohjaajaan. Nämä asiat helpottivat ryhmään tulemistä. Haastattelimme nuoret Hevari- valmennuksen loputtua uudelleen. Nuoret ohjautuivat ryhmiin pääasiassa yhteistyökumppaneiden kautta.

Alkuhaastattelussa nuorilta kysyttiin muun muassa kokeeko nuori olevansa yksinäinen, millainen on hänen tavanomainen päivänsä, millainen olisi todella hyvä päivä ja kokeeko nuori, että hänen elämällään on suunta ja tarkoitus. Loppuhaastattelussa nuorilta kysyttiin osittain samoja kysymyksiä kuin alkuhaastattelussa. Lisäksi nuorilta kysyttiin heidän kokemuksiaan Hevari- valmennuksesta.

Omat avaimet -projekti (STM 2017-2019) on yhdistänyt Mielenterveyden keskusliiton ja Aspa- säätiön ydinosaa: Mielenterveyden keskusliitossa on kehitetty noin 20 vuoden ajan voimavaravalmennuksen työmenetelmää. Se pohjautuu positiiviseen psykologiaan, ratkaisukeskeisyyteen ja toipumislähtöisyyteen.

Henkilökeskeinen toimintatapa on osa Aspan strategiaa. Henkilökeskeisessä toimintatavassa keskeistä on asiakkaan täysi osallisuus ja arjessa toteutuvat arvot kunnioittaminen, tasa-arvo ja ihmisarvo. Toimintatapaa voidaan tarkastella viidestä eri näkökulmasta: eettinen, sosiaalinen, emotionaalinen, ympäristöön liittyvä ja käytännön tuki.

Hevari-työmenetelmässä yhdistyvät voimavaravalmennus ja henkilökeskeisestä toimintatavasta emotionaalinen tuki. Hevari sisältää kymmenen kokoontumiskertaa. Ryhmäkertojen keskeisiä teemoja ovat muun muassa arjen voimavarat, tunteet, tulkinta-ansat ja arvot. Yhden kokoontumisen ajallinen kesto voi vaihdella 2-3 tunnin välillä, ryhmäkoko huomioiden. Suositeltava ryhmäkoko on 4-8 nuorta.

Hevari voi käynnistää nuorena identiteettityön prosessin, joka vaatii aikaa ja tukea. Tämän vuoksi ryhmä kokoontuu noin kerran viikossa. Väliviikot voivat olla tarpeellisia, mutta Hevarin kokonaisuus on hyvä pitää noin kolmessa kuukaudessa.

Valmennuksen tavoitteena on:

- löytää omat voimavarat ja vahvuudet
- positiivisten muutosten tekeminen omaan elämään
- auttaa huomaamaan elämän hyvät asiat
- tulla kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi ryhmässä
- vahvistaa tunnetaitoja
- toivon ja uteliaisuuden herääminen.

Antoisia hetkiä Hevarin parissa!

lisämessä 5.8.2019

Omat avaimet -projektin tiimi

Anna Pöllönen, Tuija Nissinen, Johanna Kainulainen ja Anne Kukkonen

Syksyllä 2024:

Hevari-menetelmä ja siihen perustuvat ryhmät ovat juurtuneet keskeiseksi osaksi toimintaamme lähiryhmissä ja etätoteutuksella. Valmennus soveltuukin laajasti eri kohderyhmille kuten jälkihuolto- nuorille, mielenterveys- ja päihdekuntoutujille sekä vanhemmuuden tukemiseen – sukupuoleen katsomatta. Olemme perehdyttäneet sosiaali- ja terveys- sekä opetusalan ammattilaisia menetelmän saloihin jo vuodesta 2019.

Oppaat on suomen kielen lisäksi käännetty ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi sekä arabiaksi ja ne löytyvät Aspa-säätiön ja Mielenterveyden keskusliiton verkkosivuilta.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
on myöntänyt teille

**OMAT AVAIMET -PROJEKTI (HEVARI)
/ ASPA-SÄÄTIÖ JA
MIELENTERVEYDEN KESKUSLIITTO**

Nuorisotyön menetelmät -tunnustuksen

Nuorisotyön menetelmät -tunnustuksen tarkoituksena on nostaa esiin ja levittää nuorisoalan hyviä käytäntöjä ja menetelmiä sekä parantaa nuorisotyön laatua ja tunnettavuutta.

Helsingissä
Nuorisotyön viikolla 2019

Elisa Gebhard
puheenjohtaja

Anna Munsterhjelm
toiminnanjohtaja

Sisältö

Lukijalle.....	2
Ohjaajan emotionaalinen tuki.....	7
Ohjaaja ja kokemusasiantuntija ryhmässä.....	8
1. Millaisessa ryhmässä on hyvä olla?.....	11
Laaditaan yhdessä ryhmälle säännöt	11
Kuvauslupa.....	12
HARJOITUKSET	12
2. Mitkä asiat auttavat jaksamaan ja mitkä asiat vaativat voimavaroja?.....	13
Sääntöihin palaaminen	13
Keskustelua voimavaroista.....	14
HARJOITUKSET	14
3. Millainen olen parhaimmillani?	16
HARJOITUKSET	17
4. Millaista elämä olisi ilman tunteita?	18
HARJOITUKSET	19
5. Miksi unelmat ovat tärkeitä?	21
HARJOITUKSET	21
6. Tunteet muuttuvat ja ystävyys muuttuu vai muuttuvatko?	23
Tunteet.....	23
HARJOITUKSET	23
Ystävyys	24
HARJOITUKSET	24
7. Mitä ovat kökköuskomukset?.....	26
HARJOITUKSET	27
8. Mikä ihmeen kuvataidepaja?.....	29
9. Mitkä mun arvot on?	31
HARJOITUKSET	31
10. Ryhmän päätös ”Is this the end?”	33
HARJOITUKSET.....	33
Voimavaratimantti-harjoituksen uusinta (Liite 5).....	33
Viimeinen fiilis: Millä mielellä kotiin?.....	34

Liitteet	36
Liite 1. Malli kuvauslupaun	36
Liite 2. Huomioita-lomake ohjaajalle	37
Liite 3. Hahmopuu	38
Liite 4. Hahmot	39
Liite 5. Voimavaratimantti	45
Liite 6. Valokuvaohjeistus voimavaroista ja voimavarasyöpöistä	46
Liite 7. Millainen olet parhaimmillasi?	47
Liite 8. Mitä kerrot, jos kysyn?	48
Liite 9. Tunnealias	49
Liite 10. Minä ja mun tunteet	51
Liite 11. Lempiväri	52
Liite 12. Ohjeistus voimakuvan tekemiseen	53
Liite 13. Tunne- ja mielialasanat	54
Liite 14. Kökköuskomukset ja voimauskomukset.....	55
Liite 15. Tulkinta-ansat.....	56
Liite 16. Arvojen aarrearkku.....	57
Liite 17. Miten arvosi näkyvät arjessasi?	58

Ohjaajan emotionaalinen tuki

Ohjaajan emotionaalisen tuen avulla nuori voi tuntea olevansa arvostettu ja kunnioitettu sekä tulla kohdatuksi tunnetasolla. Nuoren luottamus omien haasteiden voittamiseen ja parempaan tulevaisuuteen vahvistuu. Hän kokee itsensä merkitykselliseksi. Jotta emotionaalista tukea voi välittää, ohjaajan on siirrettävä omat tunteensa taka-alalle ja keskityttävä vastaanottamaan nuoren tunteet sellaisena kuin ne tulevat. Ohjaajan tulee luopua halusta ratkaista nuoren asioita tai ongelmia ja luoda tilannetta tarkasteleva ja hyväksyvä ilmapiiri. Hänen tulee olla rohkaiseva ja tukea nuorta vuorovaikutukseen.

Ohjaajan vastuulla on luoda ryhmään ilmapiiri, joka mahdollistaa emotionaalisen tuen toteutumisen. Hevarin aiheet kannustavat nuorta pohtimaan omaa itseään, ihmissuhteitaan, sairauttaan, tunteitaan ja omien arvojen mukaista elämää. Aiheet mahdollistavat uusia näkökulmia, asioiden uudelleen tarkastelua, oivalluksia ja yhdessä ihmettelyä. Ohjaaja tukee avointa ilmapiiriä kysymällä hyväksyvästi "oletko oivaltanut jotain" sekä kehottaa kertomaan lisää.

Ohjaajan oman toiminnan kehittämiseksi ja emotionaalisen tuen varmistumiseksi, olemme laatineet Huomioita-lomakkeen (liite 2), joka täytetään välittömästi jokaisen ryhmäkerran päätyttyä. Lomake toimii ohjaajan apuna oman työtteen, tunteiden ja ajatusten jäsentäjänä. Siihen voi kirjata myös ryhmästä nousseita asioita, joihin on hyvä palata seuraavalla kerralla. Itsereflektion avulla voi kehittyä entistä paremmaksi ryhmänohjaajaksi ja emotionaalisen tuen mahdollistajaksi.

Ohjaaja ja kokemusasiantuntija ryhmässä

Ohjaaja ja kokemusasiantuntijanuori toimivat työparina Hevari-ryhmässä. Kokemusasiantuntija kannustaa omalla esimerkillään ryhmän nuoria vuorovaikutukseen ja luo toivoa elämään. Ohjaaja luo omalla rauhallisella olemuksellaan turvallisuutta viestivän ilmapiirin. Turvallisen ilmapiirin perusedellytyksenä on, että ryhmässä laaditaan säännöt yhdessä nuorten kanssa. Tähän on varattava riittävästi aikaa ensimmäiselle ryhmäkerralle.

Valmistautuminen ryhmän ohjaamiseen alkaa jo ennen nuorten saapumista paikalle. Tarvikkeiden hankkiminen ja ohjeiden kopioiminen on hoidettava kuntoon, mutta tämän lisäksi ohjaajan oma keskittyminen ja rauhoittuminen on tärkeää. On inhimillistä kertoa nuorille, jos ensimmäinen ryhmän kokoontuminen tuntuu jännittävältä myös ohjaajasta.

Ohjaajan on hyvä pohtia seuraavia asioita:

- miten vastuuni ohjaajana toteutuu
- miten saan aikaan hyväksyvän ja kunnioittavan ilmapiirin ryhmään
- miten otan vastaan nuorten negatiivisen suhtautumisen ja viestit
- miten vahvistan hiljaisten nuorten osallisuutta
- miten voin valmistautua sietämään hiljaisuutta ryhmässä
- miten huomioin nuorten erilaiset elämäntilanteet, tarpeet ja tavoitteet

sillä...

- ohjaajana olen salassapito- ja vaitiolovelvollinen
- nuorten luottamus ohjaajaan on edellytys vuorovaikutukseen
- hiljaisuudessa nuoren oma ajatus kuuluu
- nuoren negatiivinen puhe on merkki muutoksen toiveesta
- pieni toiminnallinen harjoitus ryhmässä voi lisätä itseluottamusta
- emme tavoittele samanlaista, vaan omanlaista elämää

Kokemusasiantuntijaksi soveltuu nuori joka:

- haluaa auttaa ja tukea toisia nuoria
- pystyy ymmärtämään toisia nuoria, joilla on haasteita elämässään
- kykenee kertomaan omaa tarinaa siten, että se herättää toisissa nuorissa uskoa ja toivoa elämään
- on luotettava ja ystävällinen toisia kohtaan.

Nuori voi olla koulutettu kokemusasiantuntija tai vertaisohjaaja, mutta se ei ole välttämätöntä. Ohjaaja voi tarjota kokemusasiantuntijan roolia nuorelle, jonka hän arvioi sopivan tehtävään. Nuori kasvaa toiminnassa mukana ollessaan sekä ohjaajan tuella tehtävään.

Kokemusasiantuntijan tehtävät ryhmässä

Kokemusasiantuntijan kanssa on hyvä käydä koko 10. kerran Hevari-prosessi läpi ennen ryhmien alkamista. Samalla on hyvä ohjeistaa tulemaan hänet paikalle hyvissä ajoin ennen ryhmän alkamista (20 min) ennen muita nuoria, jolloin sovitaan hänelle kuuluvat tehtävät kyseisellä ryhmäkerralla. Hevariryhmässä kokemusasiantuntijan tehtävät voivat olla hyvin erilaisia. Ne määräytyvät sen mukaan, millaisista tehtävistä nuori pystyy suoriutumaan. Välillä on hyvä olla ryhmäkertoja, joissa kokemusasiantuntijakin saa olla ainoastaan ryhmäläisen roolissa.

Tehtävänä voi olla esimerkiksi:

- kahvitarjoilun laittaminen ryhmän alussa
- keskustelun aloitus
- pienen harjoitteen ohjaaminen ryhmälle
- valokuvien ottaminen ryhmässä
- valokuvakoosteen kokoaminen viimeiselle ryhmäkerralle
- ryhmäkerran suunnittelu yhdessä ohjaajan kanssa
- nuorten kannustaminen ja rohkaisu ryhmän aikana

Ryhmäkertojen kulku

Ryhmäkerrat noudattavat seuraavaa rytmitystä:

Mikä fiilis? Ryhmäkerran alussa käydään fiiliskierros, jossa voi kertoa millä mielellä tulee ryhmään. Tätä tarkoitusta varten ensimmäisellä kerralla tehdään Hahmopuu. Jos nuorilta tulee ideoita esimerkiksi fiiliskierroksen luovaan toteuttamiseen jollakin muulla tavalla kuin hahmopuulla niin sitä kannattaa ehdottomasti kokeilla. Tällöin nuoret sitoutuvat paremmin ryhmään ja saavat hyödyntää omia vahvuuksiaan.

Päivän biisi Fiiliskierroksen jälkeen istutaan kuuntelemaan nuoren tuoma biisi, jonka avulla rauhoitutaan päivän teemaan.

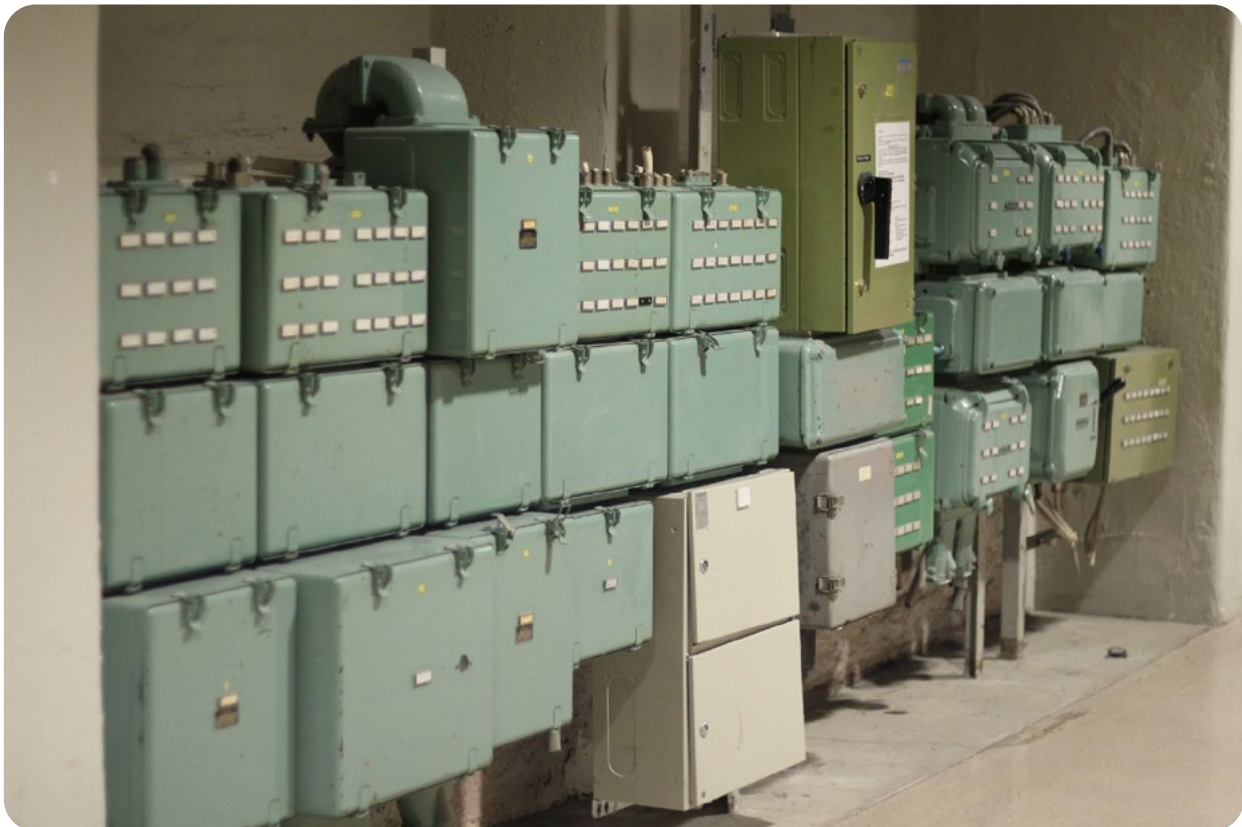
Ryhmän teemat:

1. Millaisessa ryhmässä on hyvä olla?
2. Mitkä asiat auttavat jaksamaan ja mitkä asiat vaativat voimavaroja?
3. Millainen olen parhaimmillani?
4. Millaista elämä olisi ilman tunteita?
5. Miksi unelmat ovat tärkeitä?
6. Tunteet muuttuvat ja ystävyys muuttuu vai muuttuuko?
7. Mitä ovat kökköuskomukset?
8. Mikä ihmeen kuvataidepaja?
9. Mitkä mun arvot on?
10. Is this the end? Ryhmä päättyy.

Harjoitukset: Ryhmäkerrat sisältävät luovia, kehollisia ja kirjallisia tehtäviä. Harjoitukset on testattu nuorten ryhmissä ja niiden järjestys on todettu tukevan nuorten vuorovaikutusta ryhmässä. Vuorovaikutuksen lisäksi harjoitukset tukevat itseluottamusta, ohjaavat nuorta aktiivisempaan tekemiseen ja kyseenalaistamaan omaa ajattelua. Nämä ovat harjoitusten piilotavoitteita. Harjoitukseen käytettävä aika on suuntaa antava. Ohjaaja arvioi harjoitukseen kuluvan ajan ryhmän koko ja toiminta huomioiden.

Mikä fiilis? Ryhmäkerran päätteeksi käydään keskustelua, miltä päivän teema ja harjoitukset tuntuivat.

Päivän kuva: Ryhmäkerrasta otetaan kuva/kuvia. Niissä voi olla nuoria, jos he antavat luvan kuvaamiseen tai kuvia hahmopuusta sekä muista harjoituksista. Ohjaaja ja/tai kokemusasiantuntija tekee kuvista koosteen, joka katsotaan viimeisellä ryhmäkerralla. Se palauttaa mieleen ryhmän vaiheet ja kokemukset. Ohjaajan tulee varmistaa nuorilta suostumus valokuvaamiseen. Tarvittaessa voit ottaa suostumuksen kirjallisesti (Liite 1).

1. Millaisessa ryhmässä on hyvä olla?

Valmennuskerralle tarvitaan:

- Tietokone tai älytelevisio
- Älypuhelin tai kamera
- Voimapaperia tai kartonkia
- Värikyniä, saksia, sinitarraa
- Päivän biisi
- Tulosta Hahmot (Liite 4) tai Hahmoharjoitus (Liite 3)
- Malli kuvauslupaun (Liite 1)

Ensimmäisellä ryhmäkerralla soitetaan ohjaajan tai kokemusasiantuntijanuoren valitsema biisi. Seuraavilla kerroilla nuoret tuovat haluamansa biisin vuorollaan.

Laaditaan yhdessä ryhmälle säännöt

Meillä jokaisella on kokemus ryhmässä olemisesta, sillä olemme kuuluneet ainakin koulu-ryhmään. Jokaisella on näistä lapsuuden aikaan liittyvistä ryhmistä erilaisia muistikuvia. Ne voivat olla hyviä, joita voi muistella hyvällä mielellä tai ne voivat olla sellaisia, jotka halusimme unohtaa. Jotta Hevarin ryhmäkokemus voi muodostua positiiviseksi eli sellaiseksi, jota kaikki voivat muistella hymy huulilla, ryhmä aloitetaan luomalla säännöt yhdessä. Sääntöihin kirjataan myös ryhmän alkamis- ja päättymis- ajankohdat ja muut käytännön asiat.

Nuoret kirjoittavat lapuille itselle tärkeät asiat, jotka huomioidaan sääntöjä laadittaessa. Ohjaaja lukee lapuissa olevat sääntöehdotukset ääneen. Tällä tavalla myös hiljaisimmat saavat äänensä kuuluviin. Aikaa sääntöjen pohtimiseen kannattaa antaa reilusti.

Ohjeista nuoria

- pohtimaan itselleen tärkeitä asioita, joita haluaa otettavan huomioon ja kirjoittamaan ne paperille
- ohjaaja lukee nuorten ehdotukset ja niistä keskustellaan yhdessä
- yhdessä valitut säännöt kirjataan ylös esim. fläppipaperille tai Word-tiedostoon, joka tulostetaan
- nuoret allekirjoittavat yhdessä luodut ryhmän säännöt.

Jos nuorilta ei tule kaikkia turvalliseen ryhmään kuuluvia sääntöjä, huolehdi, että ainakin nämä tulevat kirjatuiksi:

- päihitteettömyys
- toisten mielipiteiden kunnioittaminen
- luottamuksellisuus
- ryhmän alkamis- ja päättymisaika.

Kuvauslupa

Sopikaa ensimmäisellä kerralla valokuvaamista koskevat asiat. Kysy saako kaikkia kuvata ja pyydä tarvittaessa jokaiselta kirjallinen suostumus. Malli kuvausluvasta löytyy liitteestä 1.

HARJOITUKSET

Hahmopuu (Liite 3)

Hahmopuu on osa päivän fiiliskierrosta. Sen avulla nuoren on helpompi ilmaista, millä fiiliksellä hän tulee ryhmään ja lähtee sieltä pois. Hahmopuu askarrellaan yhdessä nuorten kanssa esimerkiksi voimapaperista tai kartongista. Puussa on hyvä olla runsaasti oksia, mahdollisesti tikapuut ja/tai erilaisia tasanteita. Puun mallina voi käyttää Hahmopuu-kuvaa (liite 3) Hahmot (liite 4) tulostetaan ja leikataan ja ne voi halutessaan laminoida. Valmis puunrunko kiinnitetään seinälle. Varaa hahmopuun tekemiseen aikaa noin 20 minuuttia. Ohjeista nuoria valitsemaan hahmoista sellainen, joka kuvastaa parhaiten sen hetkistä fiilistä tai tunnetilaa. Pyydä nuoria kiinnittämään hahmo sopivaan kohtaan hahmopuussa ja kertomaan, miksi hän valitsi kyseisen hahmon ja kohdan puussa. Ohjeista, että kertominen on vapaaehtoista.

Huom! Mikäli hahmopuulle ei ole tilaa seinällä, tulosta hahmoharjoitukset nuorille, jotta he voivat värittää päivän fiilistä kuvaavan hahmon. Pyydä nuoria kertomaan fiiliskierroksella, miksi nuoret ovat valinneet kyseiset hahmot. Ohjeista, että kertominen on vapaaehtoista.

2. Mitkä asiat auttavat jaksamaan ja mitkä asiat vaativat voimavaroja?

Valmennuskerralle tarvitaan:

- Tietokone tai älytelevisio
- Älypuhelin tai kamera
- Magneettisanoja (esim. jaakappirunous.com -paketti)
- Hahmot
- Kyniä
- Tulosta "Voimavaratimantti"-harjoitus (liite 5) ja ohjeet voimavaravalokuvaukseen (liite 6) kaikille osallistujille
- Mistä voimavaroja? -video

Joskus tuntuu, että voimavarat ovat vähissä eikä enää muista, mitkä asiat auttavat jaksamaan. Meillä kaikilla on voimavaroja, jotka tuovat meille energiaa, iloa ja hyvää mieltä. Joskus ne ovat piiloutuneet tai kadoksissa. Ne ovat kuitenkin löydettävissä uudelleen. Tällä kerralla pohditaan jokaisen omia voimavaroja ja voimavarasyöppöjä.

Mikä fiilis?

Päivän biisi

Sääntöihin palaaminen

Lue ensimmäisellä kerralla laaditut säännöt ja kysy nuorilta, onko heillä sääntöihin lisättävää.

Tämän kerran alustuksena voi käyttää Mistä voimavaroja? -videota Omat avaimet YouTube kanavalta. Videolla ihmiset kertovat mitkä asiat ovat heille tärkeitä, auttavat jaksamaan ja tuovat hyvää mieltä. Video toimii tämän ryhmäkerran alustuksena ja keskustelun virittäjänä.

Keskustelua voimavaroista

- Mitkä asiat ovat sinun voimavarasyöppöjäsi? Mitä niille voi tehdä?
- Mitkä asiat tuovat sinulle voimavaroja?
- Millaisia asioita on mukava tehdä ja mistä saan mielihyvää?

HARJOITUKSET

Voimavaratimantti (Liite 5)

Harjoitukseen menee aikaa noin 20 minuuttia. Ohjeista nuoria:

- ympyröi lomakkeesta oma valinta, asteikolla 1-5 kuinka tyytyväinen olet omassa elämässäsi esimerkiksi ihmissuhteisiin tai kykyysi rentoutua.
- Tee lattialle jana asteikolla 1-5.
- Pyydä nuoria siirtymään janan viereen.
- Lue seuraavaksi osa-alueet läpi ääneen yksi kerrallaan ja pyydä nuoria asettumaan sen numeron kohdalle, jonka ovat ympyröineet kunkin teeman kohdalla.
- Janatyöskentelyn jälkeen nuori valitsee yhden osa-alueen, joka kaipaa erityistä huomiota ja yhden johon on tyytyväinen.
- Pyydä nuoria merkitsemään tehtävään päivämäärä ja oma nimi, koska tehtävään palataan uudestaan viimeisellä kerralla. Ota tehtävät itsellesi säilytettäväksi.

Voimavaratimantti harjoitukseen palaaminen viimeisellä ryhmäkerralla palauttaa nuoren mieleen oman tilanteen ryhmän alussa. Nuori huomaa mihin asioihin on tullut muutosta ja mihin hän on ryhmän loputtua tyytyväisempi ja mikä asia kaipaa lisää hänen positiivista huomiotaan.

Magneettisanat

Harjoituksen tekemiseen kuluu aikaa noin 20 minuuttia. Harjoitus toimii ilmapiirin vapauttajana ja hauskuuttajana. Harjoitus sisältää erilaisia vaiheita, joiden kautta nuori voi saada kokemuksen erilaisista tavoista olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Vaihe 1

- Pyydä nuoria muodostamaan parit.
- Kannusta heitä luopumaan kontrollista sekä luomaan jotakin hauskaa ja hultatonta.
- Jaa pareille magneettisanat. Parin tehtävänä on luoda yhteistyössä räppi tai runo magneettisanoista.
- Nuoret eivät saa puhua. Magneettisanojen valinnat hyväksytään tai hylätään nyökkäämällä tai pudistamalla päätä.
- Aikaa on kolme minuuttia.

Vaihe 2

- Tekstin työstämistä jatketaan saman parin kanssa, nyt puhuminen on sallittua.
- Aikaa on kolme minuuttia.
- Ajan loputtua pyydä pareja lukemaan omat tekstinsä ääneen muille.

Kysy, miltä tuntui työskennellä yhdessä parin kanssa puhumatta ja puhuen?

Vaihe 3

- Jatketaan työskentelyä itsenäisesti.
- Jatketaan työskentelyä itsenäisesti ja jokainen aloittaa oman tekstin luomisen.
- Aikaa on kolme minuuttia.

Vaihe 4

- Siirrytään viereisen tekstin ääneen ja jatketaan sitä. Kierrosta jatketaan niin kauan kunnes ollaan takaisin oman tekstin ääressä.
- Aikaa kunkin tekstin ääressä on kolme minuuttia
- Nuori lukee oman jatkettun tekstin ääneen.

Ottakaa teksteistä valokuvat viimeisellä kerralla esitettävää kuvakoostetta varten.

Valokuvaohjeistus voimavaroista ja voimavarasyöpöistä (Liite 6)

Pyydä nuoria ottamaan seuraavalle kerralla kuvia voimavaroistaan ja voimavarasyöpöistään. Valokuvien tuominen jännittää ryhmäläisiä ja ohjaajan on hyvä korostaa, ettei kuvia arvostella ryhmässä. Halutessaan nuori voi käyttää netistä tai lehdestä löytämiään kuvia. Ohjaaja tai kokemusasiantuntija kokoaa valokuvista powerpoint-esityksen, joka katsotaan seuraavalla kerralla. Mikäli valokuvien tuominen on ylitsepääsemättömän vaikeaa, tällöin nuori osallistuu vain keskusteluun.

3. Millainen olen parhaimmillani?

Valmennuskerralle tarvitaan:

- Tietokone tai älytelevisio
- Älypuhelin tai kamera
- Kyniä
- Hahmot
- Tulosta Millainen olet parhaimmillasi? -harjoitus (Liite 7) ja Mitä kerrot, jos kysyn? -harjoitus (Liite 8)

Huomaamme toisissa ihmisissä vahvuuksia, mutta näemmekö ja tunnistammeko niitä itsessämme? Näemmekö itsemme samoin, kuin toiset näkevät meidät? Onko meillä jokin vahvuus, jonka käyttöön ottaminen /hyödyntäminen vaatii vielä rohkaisua? Hyviä ominaisuuksia kannattaa kehittää, sillä ne näkyvät itsevarmuutena ja sosiaalisten taitojen vahvistumisena.

Mikä fiilis?

Päivän biisi

Voimavarakuvat

Ennen kuin katsotte yhdessä nuorten tuomia voimavarakuvia (esim. koottu power-point-esitys), kerro nuorille seuraavat asiat:

- Kuvan ottaminen ja katsominen toisten kanssa voi olla haasteellista, sillä kuvassa paljastamme itsestämme usein jotakin uutta ja henkilökohtaista
- Kuvista ei arvioida teknisiä asioita, vaan katsotaan mitä ajatuksia/tunteita ne herättävät
- Kuvat voivat olla vertauskuvauksellisia, jolloin merkitys jää kuvan tuoneen nuoren omaan tietoon
- Jokaisella on oikeus/mahdollisuus kertoa tai olla kertomatta kuvistaan.
- Katsomme kuvat toisiamme kunnioittaen

Ryhmäkeskustelua kuvista:

Oliko helppo valita tai löytää kuvattavat kohteet/asiat, jotka tuovat voimavaroja tai vievät niitä?

- Miltä tuntui ottaa valokuvia?
- Miltä tuntui näyttää omia valokuvia toisille?
- Missä onnistuit ja oliko jokin haasteellista?

HARJOITUKSET

Millainen olet parhaimmillasi? -harjoitus (Liite 7)

Nuoret tekevät harjoituksen itsenäisesti miettien asioita omasta näkökulmastaan, ei siten, mitä toiset ovat nuoresta hänelle itselle kertoneet. Tehtävä jaetaan neljään vaiheeseen, jotka ohjeistetaan yksitellen.

Vaihe 1

Valitse kymmenen tärkeää vahvuuttasi. Aikaa on 10 minuuttia.

Vaihe 2

Valitse näistä kymmenestä 10 vahvuudesta viisi tärkeintä. Aikaa on viisi minuuttia.

Vaihe 3

Valitse näistä viidestä vahvuudesta yksi, jonka kerrot muille.

Vaihe 4

Keskustelkaa vahvuuksista ja niiden huomioimisesta ja kehittämisestä

- Minkälaisia vahvuuksia arvostat?
- Voiko vahvuus/luonteenpiirre olla sekä huono ja hyvä?
- Mitä vahvuutta tai luonteenpiirrettä haluaisit kehittää itsessäsi? Miten sitä voisi kehittää?
- Milloin olet parhaimmillasi?

Mitä kerrot, jos kysyn (Liite 8)

Harjoituksen tarkoituksena on, että nuoret tutustuvat toisiinsa paremmin. Samalla he voivat harjoitella kertomaan myös itsestään. Jaa nuoret pareihin ja anna "Mitä kerrot, jos kysyn" -lomake jokaiselle parille. Varaa aikaa keskusteluille noin 20 minuuttia. Jaa aika siten, että ensin toinen vastaa 10 minuutin ajan kysymyksiin ja sitten on toisen vuoro vastata.

4. Millaista elämä olisi ilman tunteita?

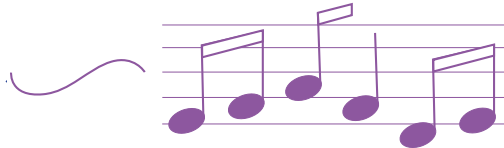

Valmennuskerralle tarvitaan

- Tietokone tai älytelevisio
- Älypuhelin tai kamera
- Kyniä
- Hahmot
- "Hellurei ja helkkarin tunteet" – video
- Tulosta Tunnealias-kortit (Liite 9)
- Tulosta ohjeet voimakuvan tekemiseen (Liite 12), "Minä ja mun tunteet" – harjoitus (Liite 10) ja Lempiväri lomake (Liite 11)

Mikä fiilis?

Päivän biisi

Tämän kerran alustuksena voit näyttää Youtubesta Omat avaimet-projektissa tuotetun "Hellurei ja helkkarin tunteet" -nimisen videon ja/tai kertoa nuorille tietoa tunteista.

Tunnetyöskentelystä on hyötyä kaikissa elämänvaiheissa erityisesti uusien ja ennalta suunnitteleamattomien elämäntilanteiden, sairastumisen tai kriisin kohdatessa. Myös silloin, kun oma identiteetti on keskeneräinen tai kaipaa vahvistusta.

Tunnetyöskentelyä ovat muun muassa tunteiden tunnistaminen, sanoittaminen ja ilmaiseminen. Tämä on mielenkiintoinen haaste, jonka avulla jokainen voi vahvistaa itsetuntemustaan. Perustunteita ovat ilo, suru, pelko, viha, inho ja hämmästyminen. Pystymme kohdistamaan nämä tunteet usein johonkin asiaan tai ihmiseen.

Saatamme tuntea henkilön, joka on usein huolestunut tai surumielinen, tällöin kyse voi olla hänelle tyypillisestä mielialasta. Mieliala on pitempikestoinen tunnetila, eikä se kohdistu selkeästi mihinkään tiettyyn asiaan.

Jokaisen oma valmius kokea tunteita, perustuu lapsuuden kokemuksiin ja mahdollisuuksiin tuntea ja ilmaista tunteita hyväksyvässä ja turvallisessa kasvuympäristössä. Jos kasvuympäristö ei ole tätä mahdollistanut, voi tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen olla haastavaa. Siihen miten koemme tunteet, vaikuttavat useat asiat, kuten esimerkiksi vireystila ja se olemmeko iloisia vai surullisia. Väsyneenä on vaikea iloita toisen puolesta ja omat murheet ja surut kasvavat helposti mielessämme todellista suuremmiksi. Valtavan ilon ja onnistumisen tunteen vallassa voi olla vaikea huomata toisen alakuloa ja tarvetta tulla lohdutetuksi. Suru on tunteista lamaannuttavin etenkin, jos menetys on ollut erityisen koskettava kokijalleen. Surun kokeminen ja menetyksen työstäminen on aina yksilöllistä.

HARJOITUKSET

Tunnealias (Liite 9)

Tunnealias-harjoituksen voi tehdä kahdella eri tavalla. Voit arvuutella tunnesanoja nuorilta tai jakaa nuoret pareihin tai pienryhmiin, joissa he arvuuttelevat tunnesanoja toisiltaan.

Ryhmäkeskustelua Tunnealias tehtävän jälkeen:

- Millaista elämä olisi ilman tunteita?
- Mitä hyötyä tunteista on?
- Voiko tunteista olla jotain haittaa?
- Miten tunne tuntuu ja missä eri tunteet tuntuvat kehossamme?

Minä ja mun tunteet (Liite 10)

Harjoituksen tekemiseen kuluu aikaa noin 15 minuuttia. Tehtävän tarkoitus on auttaa tunnistamaan tunteita ja mielialoja. Tehtävän yhteydessä pohditaan yhdessä, millaisia asioita arjessa mahdollistuisi, jos olisin esimerkiksi rentoutuneempi ja toiveikkaampi. Lisäksi mietitään, millaisia keinoja minulla on, tai miten positiivisia tunteita tai mielialoja voi vahvistaa harjoittelemalla/erilaisin harjoituksin? Miten voin vaimentaa hankalaksi kokemani tunteen?

Oman lempivärin kuvaus (Liite 11)

Tapaamiskerran kevennyksenä voit kysyä nuorten lempivärejä. Lue kierroksen jälkeen värin kuvaus liitteestä 11. Voit hyödyntää tietoa lempiväreistä myöhemmin, kun hankit kartongit unelmakarttaa varten (valmennuskerta 5).

5. Miksi unelmat ovat tärkeitä?

Valmennuskerralle tarvitaan

- Tietokone tai älytelevisio
- Värillisiä kartonkeja
- Paljon erilaisia aikakauslehtiä
- Saksia
- Liimapuikkoja
- Tusseja ja värikyniä
- Rauhallista instrumentaalimusiikkia (tällä kerralla ei ole nuorten omaa biisiä)
- Unelmat sun ulottuvilla -video

Kerro nuorille, että tällä kerralla annetaan aikaa ja tilaa unelmien pohtimiselle. Pohtiminen ei yksin riitä, mutta se on ensimmäinen askel kohti valintaa siitä, mitkä ovat kunkin henkilön tärkeimmät unelmat. Kun unelmat on valittu, voi niistä tehdä unelmakartan, se on toinen askel. Odottamalla unelmia ei voi saavuttaa, vaan tekemällä pieniä valintoja unelmien suuntaan. Jotkut valinnat ovat tiedostettuja ja toiset tiedostamattomia. Unelmat ovat tärkeitä, koska ne vievät eteenpäin, kohti omannäköistä elämää. Alustuksena voi näyttää YouTubesta videon "Unelmat sun ulottuvilla".

HARJOITUKSET

Unelmakartta

Unelmakarttaa tehdessä työskennellään hiljaa ja keskitytään omiin unelmiin ja toiveisiin. Laita taustalle soimaan valitsemaasi rauhallista instrumentaalimusiikkia. Pyydä tehtävän alussa nuoria sulkemaan silmänsä, keskittymään vain itseensä/omaan kehoonsa ja kuuntelemaan musiikkia muutaman minuutin ajaksi. Muutaman minuutin kuluttua hiljennä musiikkia ja pyydä nuoria avaamaan silmänsä ja keskittymään unelmakartan teko-ohjeiden kuunteluun:

- Valitse lehdistä sellaisia kuvia, jotka ilmaisevat sitä, mikä on sinulle tärkeää ja mitä haluat elämääsi. Älä mieti, mikä on mahdollista tai saavutettavissa, vaan anna unelmillesi lupa tulla esiin. Kun tunnet, että olet leikannut kuvia ja tekstejä tarpeeksi, ala sommittelemaan ja liimaamaan niitä kartongille. Kuvien ei tarvitse kertoa muille ihmisille mitään, riittää kun itse tiedät, miksi olet ne valinnut. Unelmakartan tekoon on reilusti aikaa, eikä haittaa, jos se jää kesken, voit jatkaa sitä kotona.
- Karttaan voi leikattujen kuvien ja tekstien lisäksi piirtää, kirjoittaa, liimata tarroja jne.

Mun hyvä elämä -harjoitus

Jos nuori on tehnyt unelmakartan (esimerkiksi vuoden sisällä), eikä koe tarvetta sen uudelleen tekemiseen. Vaihtoehtona on Mun hyvä elämä -harjoitus. Harjoituksessa keskitytään pohtimaan tätä hetkeä ja tulevaisuutta. Asioita, jotka ovat jo hyvin ja mitä vielä toivoisi lisää omaan elämäänsä. Mistä löytyy motivaatio ja voimavarat muutoksen tekemiseen, vai onko kaikki jo riittävän hyvin?

Ohje harjoituksen tekoon:

1. Piirrä puu, joka kuvaa hyvää elämääsi. Kirjoita, piirrä tai leikkaa kuvat latvukseen tavoiteltavista asioista. Voit laittaa asioita, jotka ovat jo nyt olemassa sekä asioita, joita toivot elämääsi.
2. Mieti, miksi nämä tavoittelemasi asiat ovat sinulle tärkeitä? Voit kirjoittaa syyt paperille.
3. Oletko jo tehnyt jotain tavoiteltavien asioiden toteutumiseksi, mitkä asiat ovat auttaneet sinua tässä? Kirjaa ne puun runkoon.
4. Piirrä puuhun voimavarajuuret, voit kirjoittaa, piirtää tai leikata kuvat, joista saat voimavaroja. Juuriin voi esimerkiksi asettaa ihmisiä, jotka ovat olleet/ovat edelleen merkittäviä. Juuriin voi kirjata ylös myös asioita ja tekemisiä, josta saa hyvää mieltä ja energiaa.
5. Pohdi vielä voiko voimavarajuurista löytyä jotain, mikä auttaa saavuttamaan tavoittelemiasi asioita tai jäsentämään niitä uudelleen.

6. Tunteet muuttuvat ja ystävyys muuttuu vai muuttuvatko?

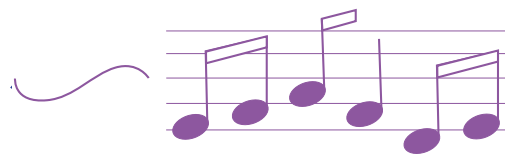

Valmennuskerralle tarvitaan:

- Tietokone tai älytelevisio
- Älypuhelin tai kamera
- Värikynät
- Isoja puuhelmiä tai vastaavia esineitä
- Post-it -lappuja
- Tulosta "Tunne- ja mielialasanat" - harjoitus

Mikä fiilis?

Päivän biisi

Tunteet

Palataan tunteisiin, mutta tällä kerralla pohdimme niitä yhdessä. Näin voimme oppia ja jakaa toisillemme keinoja, miten tunteita voi käsitellä. Toisena aiheena on ystävyys. Millaisena ystävyys näyttäytyy tällä hetkellä omassa elämässäsi?

HARJOITUKSET

Tunne- ja mielialaharjoitus (Liite 13)

Harjoituksen tekemiseen kuluu aikaa noin 15 minuuttia. Paritehtävä, jossa pari saa tunnesanoja sisältävän yhteisen harjoituksen. Lomakkeesta ympyröidään yhdessä ne tunne-sanat, jotka koetaan usein negatiivisesti sinisellä ja punaisella ne tunne-sanat, jotka koetaan usein positiivisesti sekä vihreällä ne tunne-sanat, jotka koetaan usein neutraaleiksi. Lopuksi kumpikin valitsee itselle haastavimman tunteen ja pohtii mielessään, mitä tämän tunteen

vahvistamiseksi tai vaimentamiseksi voisi tehdä? Keskustellaan aiheesta yhdessä. Tämän harjoituksen aikana voi huomata, että koemme saman tunteen hyvin eri tavalla. Esimerkiksi vihan tunne on toiselle pelkästään negatiivinen ja lamauttava, kun toiselle se toimii aktiivisena tunteena.

Päästä irti huolesta -harjoitus

Päästä irti huolesta -harjoitus on kehollinen. Ohjaajan kannattaa ennen harjoituksen aloitusta kertoa, että tehtävään ei kannata valita suurta huolta.

Ohjaajan alustus: Ota käteesi puuhelmi. Esine kuvastaa huolta, jota ensin ajattelet aktiivisesti ja samalla puristat esinettä kovasti. Huomaa, kuinka puristus tuntuu nyrkissä, ranteessa ja käsivarressa. Kun olet valmis hellittämään huolesta, pudota esine kädestä. Jää hetkeksi kuuntelemaan tunnetta, kun esine ja puristus ovat poissa.

Keskustellaan yhdessä: Toimiko huoliharjoitus omalla kohdalla? Voit kertoa, että mitä useammin harjoitusta tekee, niin sen paremmin se mahdollisesti toimii. Mitä muita keinoja huolen tunteen pienentämiseksi on?

Ystävyys

Harvoin samat ihmiset ovat ystäviämme läpi elämän. Kouluaikaiset ystävyysuhteet voivat katketa tai muuttua ihmisten hakeutuessa eri paikkakunnille elämäntilanteen muuttuessa. Voi olla, että emme koe ystäviin enää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Mikä on muuttunut, täytyykö asialle tehdä jotain vai olisiko aika tutustua uusiin ihmisiin?

HARJOITUKSET

Ystävyysjana

Harjoituksen tekemiseen kuluu aikaa noin 5 minuuttia. Laita lattialle janamaisesti kolme post-it -lappua, joihin olet kirjoittanut "totta", "osittain totta" ja "ei totta". Esitä alla olevat väittämät yksi kerrallaan ja nuoret valitsevat janalta vastauksen, joka sopii omaan ajatukseen väitetystä asiasta.

- ystävänä voi olla vain samanlainen kuin minä olen
- ystävyys ei muutu
- olen liian erilainen ystäväksi
- ystävyys vaatii jatkuvaa yhteydenpitoa
- ystävän täytyy jaksaa kuunnella kaikki murheeni
- minun tulee kuunnella kaikki ystävän murheet
- minulla täytyy olla paljon kavereita, että olen suosittu
- en tarvitse muita, kun some-kavereita
- poika- tai tyttöystävä riittää, en tarvitse muita kavereita
- voi olla erilaista ystävyyttä

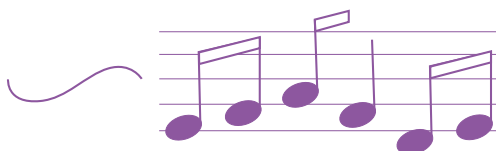
7. Mitä ovat kökköuskomukset?

Valmennuskerralle tarvitaan:

- Tietokone tai älytelevisio
- Älypuhelin tai kamera
- Paperia
- Kyniä
- Post-it-lappuja
- YTHS "Vaativuuden tarina"- video
- Tulosta "Kökkö- ja voimauskomukset"-harjoitus (Liite 15) ja "Tulkita-ansat"-harjoitus (Liite 14)

Mikä
fiilis?

Päivän
biisi

Pohdi nuorten kanssa, tunnistavatko he itsessään ajatukset: minulle ei tapahdu koskaan mitään hyvää, rikkaiden elämä on huoletonta tai koska en osaa tehdä mitään hyvin, en edes yritä. Kökköuskomukset tai tulkinta-ansat ovat usein mustavalkoisia, jolloin ihmisellä on vain kaksi vaihtoehtoa, jotka yleensä ovat kaukana toisistaan. Tällaiset kökköuskomukset vaikuttavat kielteisesti ajatteluamme ja toimintaamme. Voimme opetella tunnistamaan tilanteita ja ajatuksia, jolloin ne aktivoituvat meissä ja pohtia mitä voisimme tehdä päästäksemme hieman positiivisempaan tapaan ajatella.

Voit halutessasi valmistautua kertomaan oman ajattelusi kompastuskiven, josta olet päässyt eroon. Nämä aiheet voivat haastaa nuoren ajattelun ja itsetutkiskelun uudelle tasolle. Prosessi voi jatkua tai käynnistyä myös myöhemmässä vaiheessa. Tämän ryhmäkerran aiheista voi nousta keskustelunaiheita myöhemminkin ja niille voi olla hyvä antaa aikaa.

Katsokaa Youtubesta YTHS "Vaativuuden tarina" -video, joka kertoo siitä, miten vaativia saatamme olla itseämme kohtaan. Videon avulla herätellään ajatuksia ja pohditaan, millä tavalla ajatusansat ja -uskomukset ovat jo vaikuttaneet elämään?

HARJOITUKSET

Kökköuskomukset- ja voimauskomukset -harjoitus (Liite 15)

Vaihe 1:

Ja harjoitukset nuorille ja ohjeista heitä jatkamaan lauseita ensimmäiseksi mieleen tulevalla sanalla tai lauseella.

Vaihe 2:

Pyydä nuoria valitsemaan lauseista yksi kökköuskomus ja yksi voimauskomus, jotka he haluavat jakaa toisten kanssa.

Vaihe 3:

Pyydä nuoria kirjoittamaan uskomukset erivärisille post-it-lapuille ja viemään ne paikalle, josta koko ryhmä voi ne lukea (esim. seinälle).

Vaihe 4:

Lue ensin kökköuskomukset ja kannusta nuoria pohtimaan, miten asioista voisi ajatella positiivisemmin. Lue sitten voimauskomukset ja pyydä nuoria miettimään, mikä merkitys voimauskomuksella voi olla.

Tulkinta-ansat-harjoitus (Liite 14)

Tulkinta-ansoja voisi kuvailla näin: Toisinaan ajatukset voivat olla liioittelevan yksipuolisia tai kielteisiä. Tällaisia ajatuksia kutsutaan tulkinta-ansoiksi tai ajatusvääristymiksi. Tulkinta-ansoja voi opetella tunnistamaan, kyseenalaistamaan ja harjoitella niiden muuttamista myönteisimmiksi. Ajatukset vaikuttavat tunteisiimme ja mielialaamme. Ne saavat tuntumaan asiat mukavilta ja innostavilta ja jotkut ikäviltä ja ahdistavilta. Ajatukset vaikuttavat myös toimintaamme, tekemisiin ja tekemättä jättämisiin. Ajatuksemme vaikuttavat myös siihen millaisena näemme itsemme sekä toiset ihmiset ja ympäröivän maailman.

Nuori vastaa kysymyksiin itsenäisesti, joissa pohtii millaisia tulkinta-ansoja tunnistaa itsessään sekä miten ne vaikuttavat omaan oloon ja tekemisiin. Pohtikaa yhdessä keinoja, kuinka tulkinta-ansoja saisi myönteisimmiksi.

Tulkinta-ansoja ovat muun muassa:

Joko-tai ajattelu: jossa nähdään vain kaksi ääripään vaihtoehtoa. Joko onnistun tai epäonnistun. Tai ihmiset nähdään mustavalkoisesti ilman harmaan eri sävyjä.

Yleistäminen: Aina kun, ei koskaan, ikinä, jokainen, kaikki, kukaan, missään. Yksi hankala kokemus yleistetään koskemaan kaikkea muutakin.

Vähättely: kohdistuu omiin onnistumisiin tai tarpeisiin.

Ylivaativat ajatukset: täytyy, pitää, on pakko.

Negatiivinen suodattaminen: keskitytään kokonaisuuden sijaan yhteen asiaan, joka on yleensä kielteinen. Myönteiset asiat jäävät huomaamatta.” En tehnyt tänään mitään.” vaikka olisi tehnyt paljonkin.

Ajatustenluku: oletat tietäväsi mitä muut ajattelevat.

Jumittavat ajatukset: en voi tehdä asialle mitään.

Tulevien tapahtumien ennakointi negatiivisesti.

Ryhtiharjoitus

Harjoitteen voi tehdä istuen tai seisten. Harjoitus auttaa keskittymään, rentoutumaan ja toimii itseluottamuksen vahvistajana. Tämän harjoituksen voi tehdä halutessaan myös jokaisella ryhmäkerralla.

Lue nuorille oheinen mielikuvaharjoitus rauhallisesti tauottaen sopivissa kohdissa:

Istu paikallasi jalat vasten lattiaa. Keskity vain omaan kehoosi.

Laske katse alas pöytään tai lattiaan. Laske kädet syliisi.

Tunne kuinka kehosi painuu hieman etukumaraan.

Sulje nyt silmäsi, jos voit ja keskity vain itseesi. Älä anna kenenkään tai minkään häiritä sinua. Hengitä rauhallisesti.

Tunne kuinka kehosi on painava. Viivy hetki tässä rauhallisessa, mutta painavassa kehossasi. Keskitä ajatuksesi jalkapohjiisi.

Tunne oikea jalkasi nilkasta polveen ja ylös reiteen asti. Tunne vasen jalkasi nilkasta polveen ja ylös reiteen asti. samoin alhaalta ylös asti. Keskitä ajatuksesi vatsan alueelle, tunne selkä. Pidä silmät edelleen suljettuna jos voit.

Nosta hitaasti selkäsi suoraksi. Hengitä rauhallisesti sisään ja ulos kolme kertaa. Pyöräytä oikea olkapää taakse samoin vasen. Korjaa pään asentoa siten, että nostat hieman leukaa ylös.

Tunne kuinka ryhtisi on suora ja ylväs. Hengitä rauhallisesti ja muista tämä tunne kehossasi. (Ryhdykkäänä ja ylväänä.)

Avaa silmäsi.

8. Mikä ihmeen kuvataidepaja?

Valmennuskerralle tarvitaan:

- Tietokone tai älytelevisio
- Älypuhelin tai kamera
- Akryylivärejä
- Maalauspaperia
- Siveltimiä
- Paperimukeja ja -lautasia
- Suojia pöydälle

Kuvataidepaja on kaksivaiheinen ja vaiheiden välissä on hyvä pitää hieman pidempi tauko (noin 15 min). Pyydä nuoria ottamaan itselleen pensseli, paperi ja suoja pöydän peitoksi sekä jokaisesta akryylimaalipullostasta tai -putkilosta väriä hiukan paperilautaselle. Pensselin huuhtelemista varten tarvitaan pahvimuki.

Kerro nuorille, että työskennellään puhumatta ja tässä tehtävässä ei ole oikeata, eikä väärää tapaa maalata. Maalaus voi olla esittävä tai täysin abstrakti. Maalausta ei arvostella, eikä siitä tarvitse kertoa mitään, jos ei halua. On tärkeää, että nuoria kannustetaan luopumaan täydellisyyden tavoittelusta ja maalaamaan luovasti. Iso sivellin auttaa luopumaan turhasta kontrollista.

On hyvä kysyä nuorilta, tuntuuko ajatus lapsuuden mielikuviin palaamisesta vaikealta. Jos nuori kertoo, ettei halua tehdä tällaista mielikuvamatkaa, tulee hänen toivettaan kunnioittaa. Tämän vaiheen voi jättää toteuttamatta ja tehdä ainoastaan Aikamatka tulevaisuuteen osion.

Lue oheinen "Aikamatka lapsuuteen" siten, että nuorille jää aikaa palauttaa asioita mieleensä tauotusten aikana. Teksti on jaksotettu valmiiksi tukemaan viipyilevää tapaa lukea tarina.

Harjoituksen kulku

1. Sulje silmäsi, jos voit tai laske katseesi alas. Rauhoitutaan kuuntelemalla rauhoittavaa instrumentaalimusiikkia.

2. Kuuntele tarinaa:

Aikamatka lapsuuteen

Palaa mielikuvissasi lapsuudenkotiisi tai johonkin toiseen sinulle mieluisaan taloon: kävelet nyt tätä taloa kohti.

Avaat oven ja astut sisälle eteiseen ja jatkat siitä eteenpäin seuraavaan huoneeseen.

Katselet ympärillesi, näet tuttuja esineitä ja huonekaluja. Kulje ikkunan eteen ja katso siitä ulos, on lempivuodenaikasi, mitä näet pihalla? Viivy siinä hetki katsellen ulos.

Mene nyt johonkin sinulle tärkeään ja turvalliseen paikkaan tässä talossa. Jos sellaista ei ollut, voit päättää sen paikan nyt. Asettaudu siihen mukavasti ja koe olevasi turvassa.

Katso nyt turvapaikastasi, keitä muita talossa on? Näet siellä kenties ihmisiä ja ehkä jonkun kotieläimen, jos siellä oli sellainen. Viivy vielä hetki turvapaikassasi ja aisti millainen tunnelma siellä vallitsee.

Nyt avaa silmäsi ja aloita maalaaminen. Kun työsi on valmis, vie se kuivumaan.

Tauko noin 15 minuuttia.

3. Otetaan uudet maalaustarvikkeet ja seuraava maalaustuokio alkaa. Rauhoitu kuuntelemaan musiikkia.
4. Kuuntele tarinaa:

Aikamatka tulevaisuuteen

Heräät aamulla sängystäsi ja katsot yöpöydällä olevaa kalenteria. Se näyttää vuotta 2029, joten heräät siis kymmenen vuotta myöhemmin. Yön aikana on tapahtunut ihme. Kerro maalaamalla millainen ihme? Kuva voi olla vain värejä, tunnelmia, mutta myös ihan konkreettisia asioita. Maalattuasi vie kuva edellisen työn viereen kuivumaan.

Kun molemmat vaiheet on tehty, pidetään tauko (noin 15 min.), jonka jälkeen kokoontaan kuvien äärelle ja tekijä voi kertoa kuvistaan sen mitä haluaa. Positiivisen palautteen antaminen toisten töistä on tärkeää.

9. Mitkä mun arvot on?

Valmennuskerralle tarvitaan:

- Tietokone tai älytelevisio
- Älypuhelin tai kamera
- Kehyksiä
- Hahmot
- Tulosta voimakuvat valokuvapaperille, "Arvojen aarrearkku" -harjoitus (Liite 16), "Miten arvosi näkyvät arjessasi" -harjoitus (Liite 17)
- Arvot elämän kompassina -video

Arvot muuttuvat hitaasti, mutta joskus ne muuttuvat elämässä tapahtuvien isojen muutosten seurauksena nopeastikin. Oletko huomannut omien arvojesi muuttuvan, millä tavalla? Elätkö omien arvojesi mukaista elämää? Pohditaan omia arvoja ja sitä, mistä ne tulevat. Millaisia olivat lapsuudenkotisi arvot ja vieläkö ne näkyvät elämässäsi? Joskus on hyvä pysähtyä miettimään, onko nykyinen tapasi elää kasvatuksesta tai kulttuurista tulevaa?

Tämän kerran alustuksena voi näyttää Arvot elämän kompassina -videon Omat avaimet -toiminnan YouTube-kanavalta.

HARJOITUKSET

Arvojen aarrearkku -harjoitus (Liite 16)

Harjoituksen tekemiseen kuluu aikaa noin 10 minuuttia. Itsenäinen tehtävä. Ohjeista nuoria ympäröimään jokainen sana, joka tuntuu hänestä tärkeältä ja valitsemaan sen jälkeen niistä viisi hänellä merkittävintä. Nämä ovat hänen tärkeimmät arvosi.

Keskustelua, mitkä ovat minun arvoni ja elämäni arvojeni mukaista elämää. Herätellään ajatuksia edellisen harjoituksen pohjalta. Mitkä vaikuttavat omiin arvoihin, onko huomannut arvojen muuttuneen elämänsä aikana, jos on, niin millä tavalla, miksi jotkin arvot ovat tärkeimpiä kuin toiset, millä tavalla arvot ohjailevat elämään.

Miten arvosi näkyvät arjessasi -harjoitus (Liite 17)

Harjoituksen tekemiseen kuluu aikaa noin 10 minuuttia. Mihin aikasi kuluu? Käytätkö sitä arvojesi mukaisesti? Seuraavassa harjoituksessa voit tarkastella omaa ajankäyttöäsi ja pohdita voisitko kenties tehdä jonkin pienen muutoksen siinä, jos näet sen tarpeellisenä.

Voimakuvakatselmus

Jaa jokaiselle nuorelle hänen ottamansa kuva ja kuvaan sopivat kehykset. Ne voi halutessaan koristella tai maalata mieleisekseen. Tällöin kehykset voi laittaa kuvaan seuraavalla kerralla. Kun jokainen on saanut laitettua voimakuvansa kehyksiin, esitellään voimakuvat ryhmässä. Halutessaan voimakuvat voi asettaa "näyttelymäisesti" esille tilaan. Tavoitteena on, että jokainen ryhmäläinen esittelisi voimakuvansa toisille ja kertoisi, mitä siihen kuvaan liittyy ja miksi se on hänelle voimakuva.

Päätöskerrasta sopiminen

Sopikaa yhdessä nuorten kanssa viimeisen kerran sisällöstä. Kerro, mitä viimeiselle kerralle on suunniteltu ja kysy nuorilta minkälaisia toiveita heillä olisi viimeiselle kerralle? Toteutakaa viimeinen kerta yhdessä tehtyjen suunnitelmien mukaan.

Muistiinpanoja:

---

10. Ryhmän päätös ”Is this the end?”

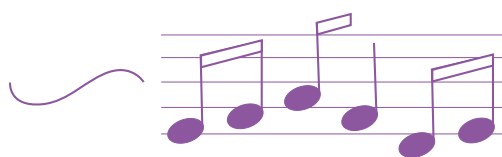

Valmennuskerralle tarvitaan:

- Tietokone tai älytelevisio
- Kopiopaperia
- Kyniä ja värikyniä
- Maalarinteippiä
- Aiemmin tehdyt voimavaratimantti-harjoitukset

Mikä
fiilis?

Päivän
biisi

HARJOITUKSET

Voimavaratimantti-harjoituksen uusinta (Liite 5)

Nuorena tapahtuneet muutokset tapahtuvat vähitellen, eivätkä ne kaikki näy ryhmätilanteessa. Siksi on tärkeää palata tähän harjoitukseen. Jaa toisella ryhmäkerralla tehdyt Voimavaratimantti-harjoitukset nuorille ja pyydä heitä tekemään se uudestaan. Halutessaan nuori voi jakaa toisille, onko jotakin muutoksia tapahtunut, mikä on auttanut muutoksen tapahtumisessa, missä tilanteessa muutos näkyy ja onko ehkä oppinut jotakin uutta?

Kahvittelua ja jutustelua

Voit käyttää fiiliksen ja ajatusten tukena Omat avaimet -projektin aikana tehtyjä Hellurei ja helkkarin tunteet -kortteja. Löydät ne issue vihkon muodossa netistä korttien nimellä.

Ryhmän muistelua

Näytä ryhmäkerroista koottu valokuvaesitys (esim. Powerpoint). Kuvat palauttavat nuorten mieleen ryhmän vaiheet sekä omat tuntemukset ja ajatukset. Nuoren on ehkä helpompi kuvata itsessään tapahtunutta muutosta kuvaesityksen katsomisen jälkeen. Muistelkaa yhdessä, mitä kaikkea on tehty, minkälaista ryhmässä on ollut olla osallisena, miltä harjoitukset ovat tuntuneet ja miltä nyt tuntuu, kun ryhmä päättyy.

Positiivisia ajatuksia -harjoitus

Nuorten selkään kiinnitetään, hänen omalla nimellään varustettu paperi. Ryhmäläiset käyvät kirjoittamassa toistensa paperiin ko. henkilöstä jonkin positiivisen asian tai kannustavan viestin. Paperin voi kotona laittaa näkyville tai ottaa esiin, kun on huono päivä.

Viimeinen fiilis: Millä mielellä kotiin?

Liitteet

Liite 1. Malli kuvauslupa

NIMI: _____

1. Minua saa valokuvata ja kuvia saa käyttää tässä Hevari-ryhmässä

KYLLÄ SAA

EI SAA

2. Tekemiäni harjoitteita voi valokuvata ja kuvia voi käyttää Hevari-ryhmässä

KYLLÄ SAA

EI SAA

Allekirjoitus ja päiväys

Allekirjoittaneella on oikeus perua tässä kaavakkeessa olevat luvat niin halutessaan.

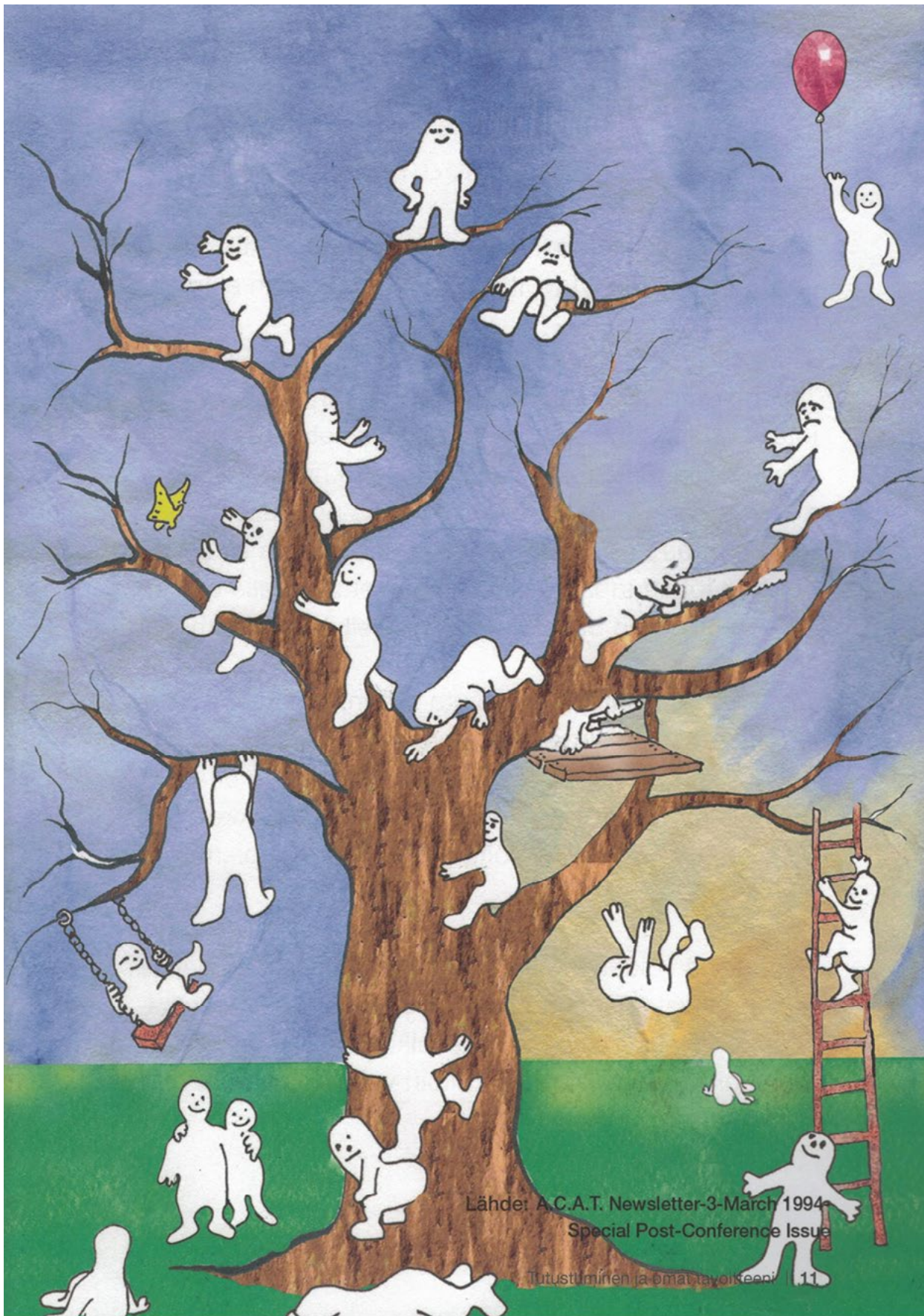

Liite 2. Huomioita-lomake ohjaajalle

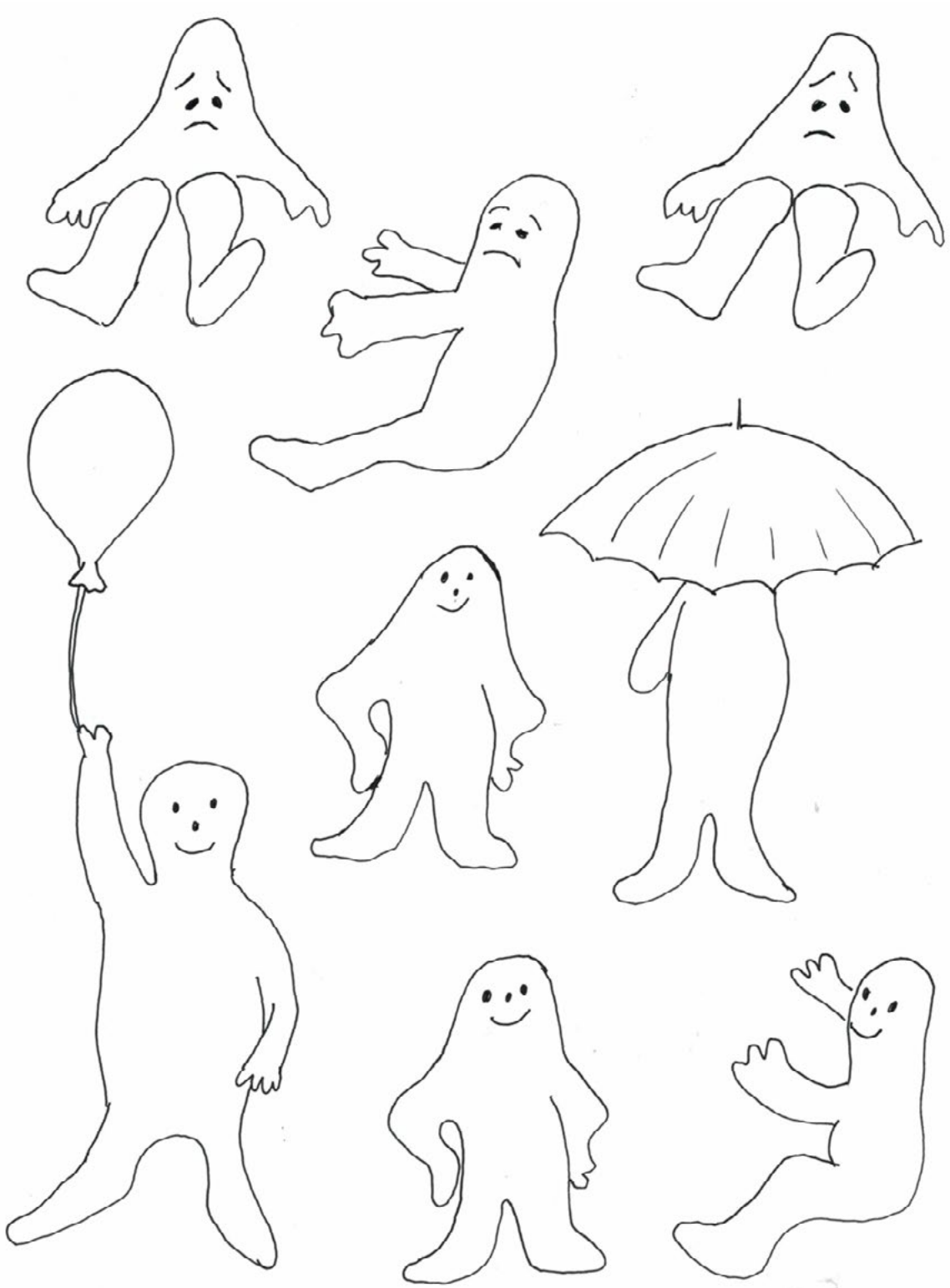
1. Mitä tunteita tai ajatuksia heräsi?
2. Pystyinkö kohtaamaan jokaisen ryhmäläisen yksilöllisesti?
3. Miten onnistuin tukemaan kokemusasiantuntijan apuohjaajana toimimista ryhmässä?
4. Missä onnistuin?
5. Olisinko voinut toimia jossakin tilanteessa toisin? Miten?

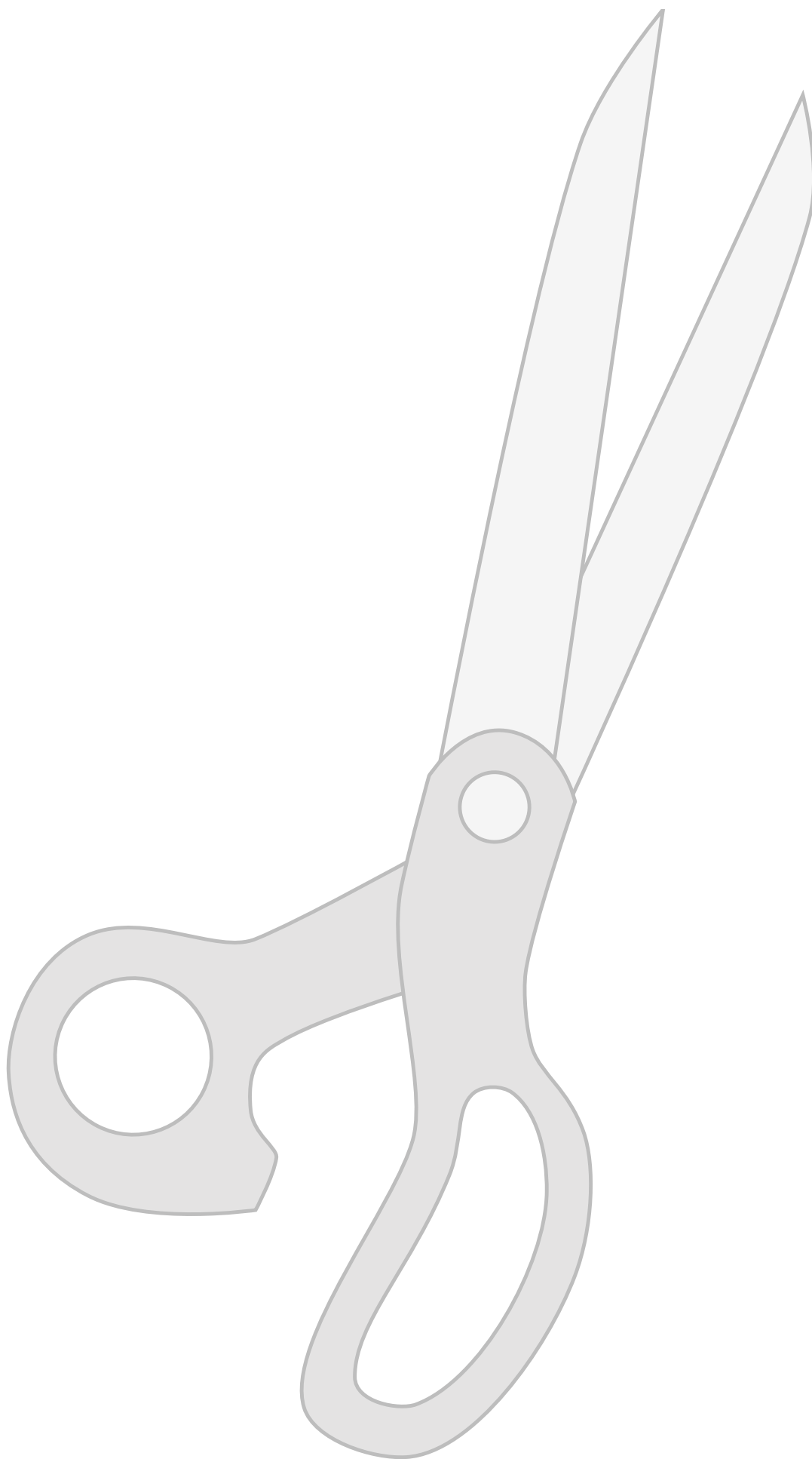
Muistathan olla myös itseäsi kohtaan lempeä ja myötätuntoinen. Hyväksi ryhmän ohjaajaksi voi kehittyä vain kokemuksen kautta.

Liite 3. Hahmopuu

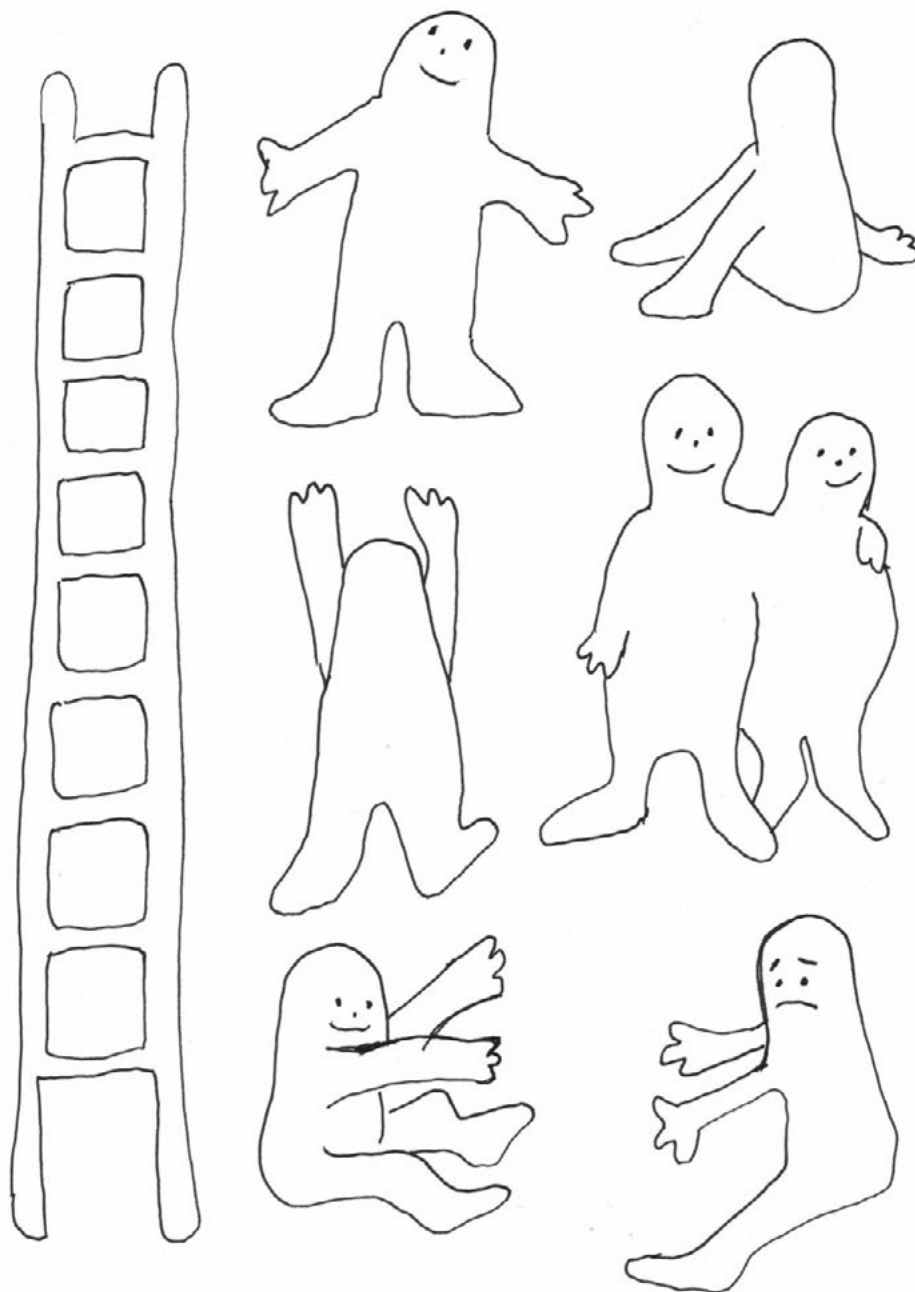
Liite 4. Hahmot

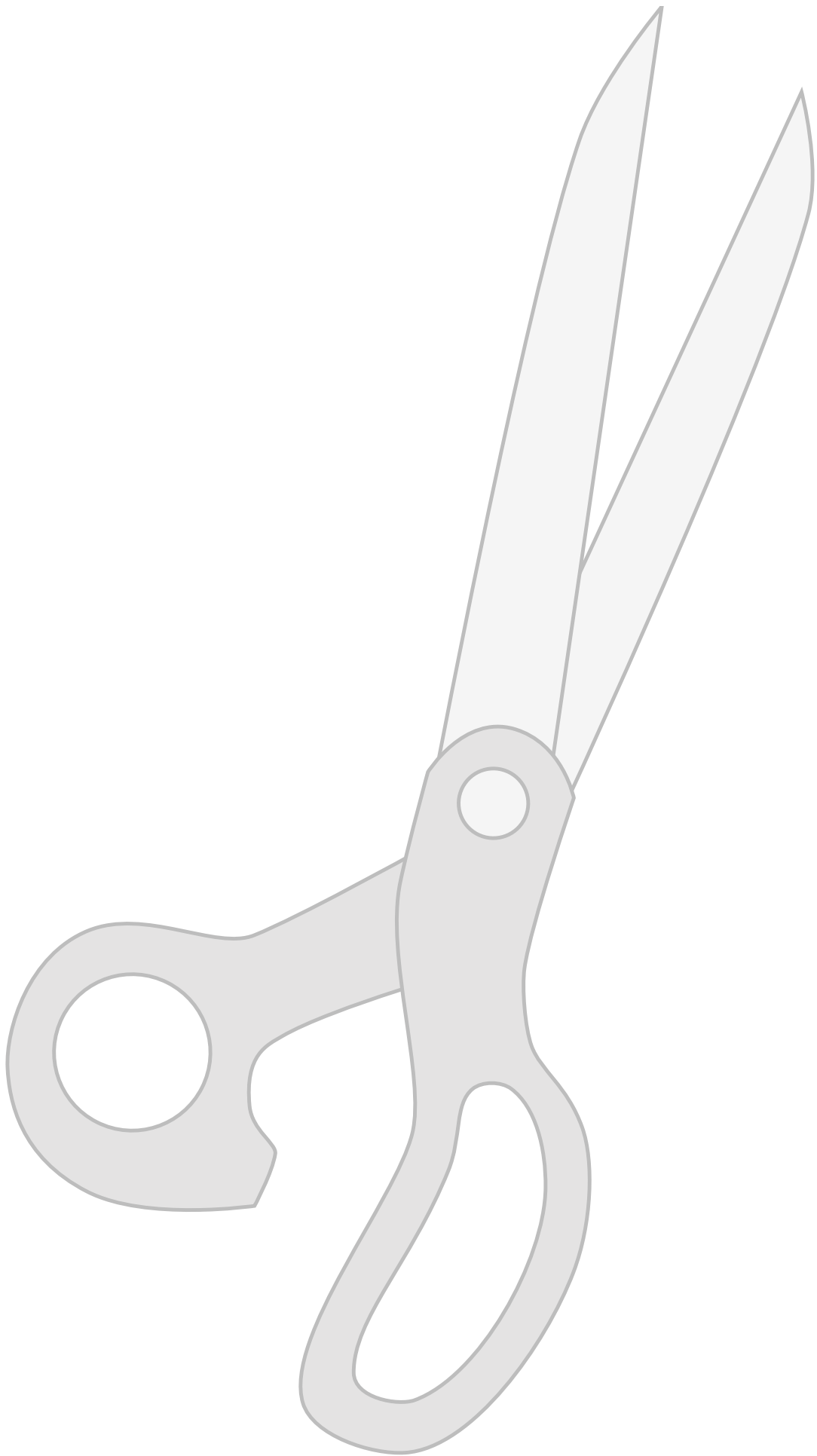

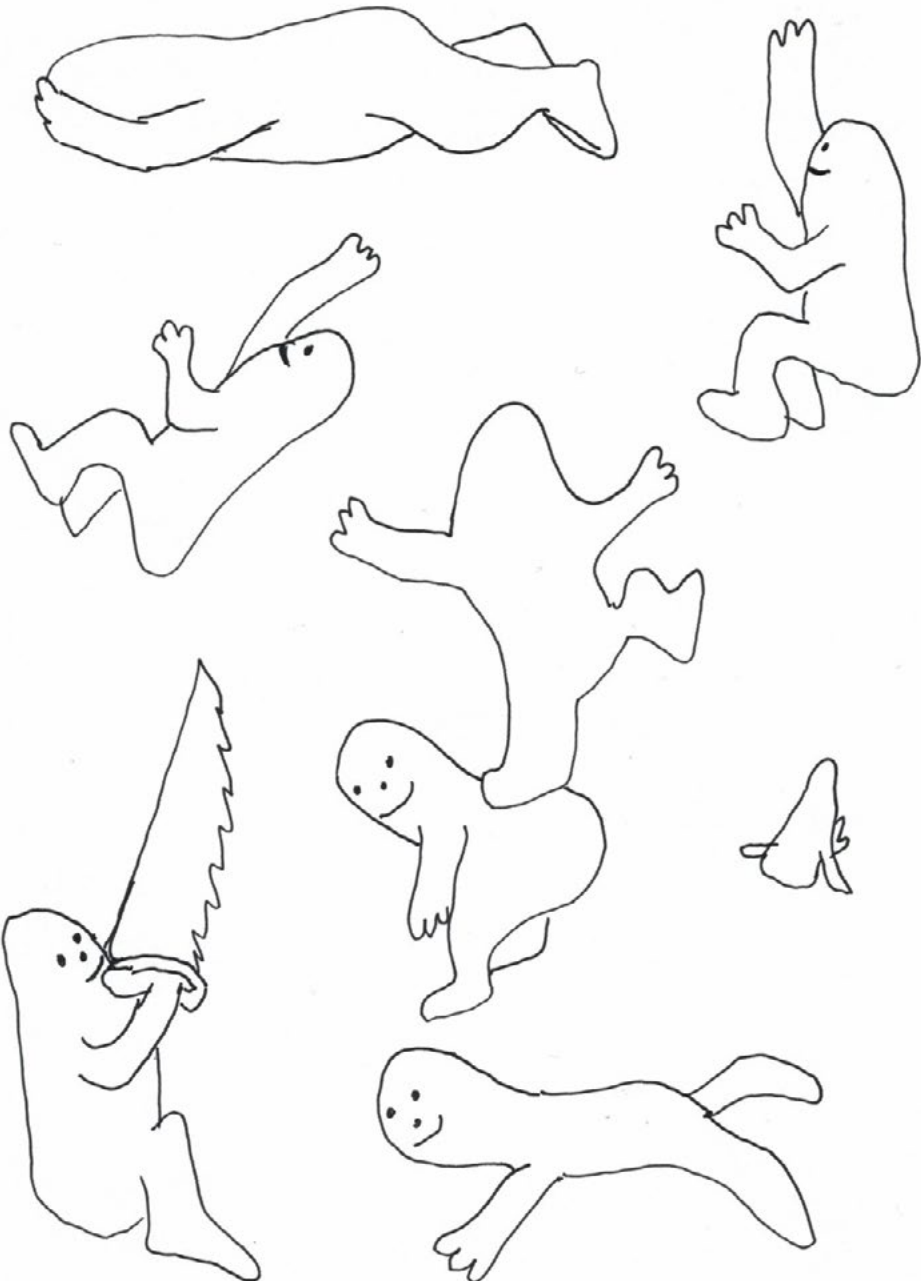

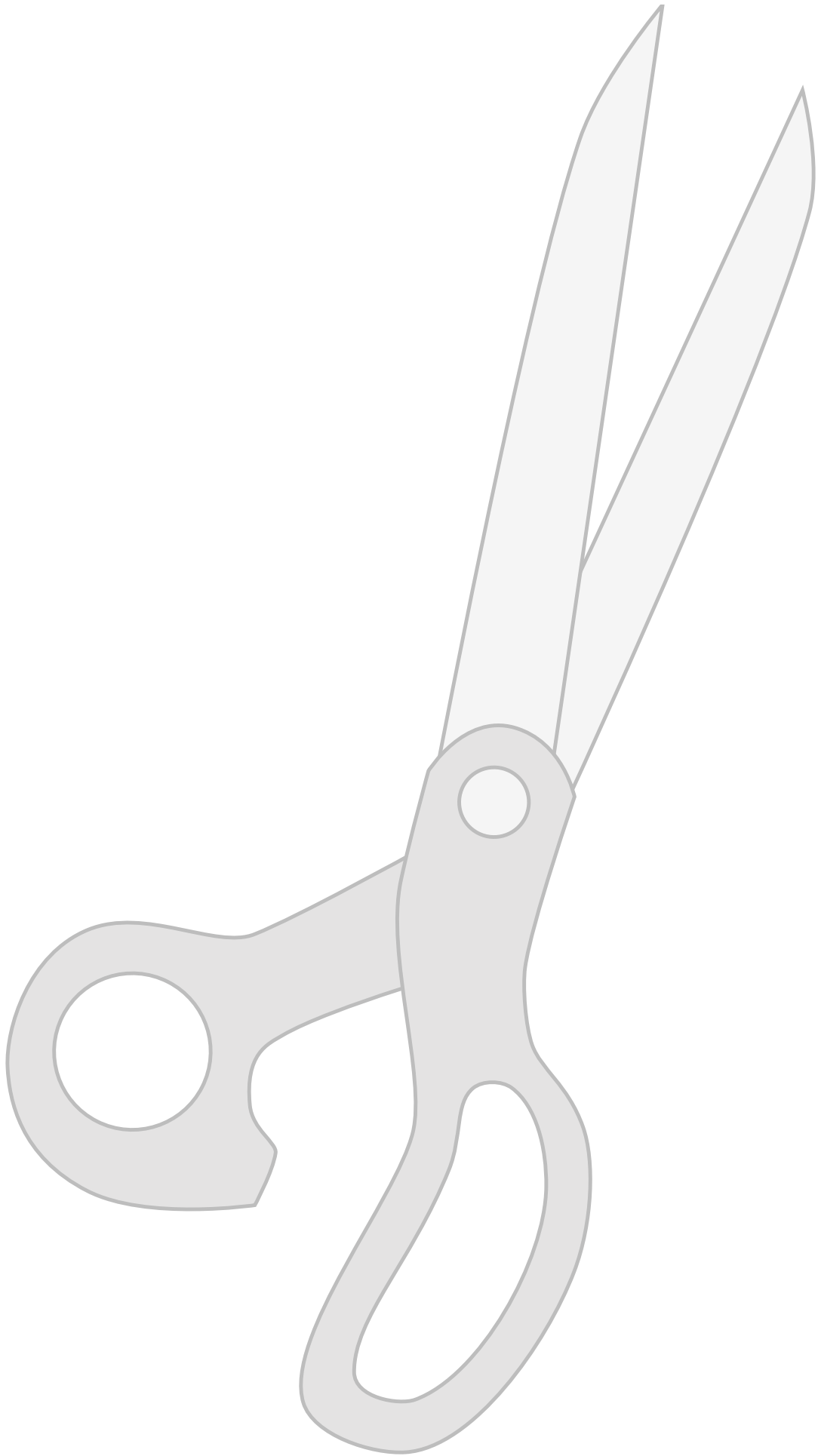
Liite 4. Hahmot

Liite 4. Hahmot

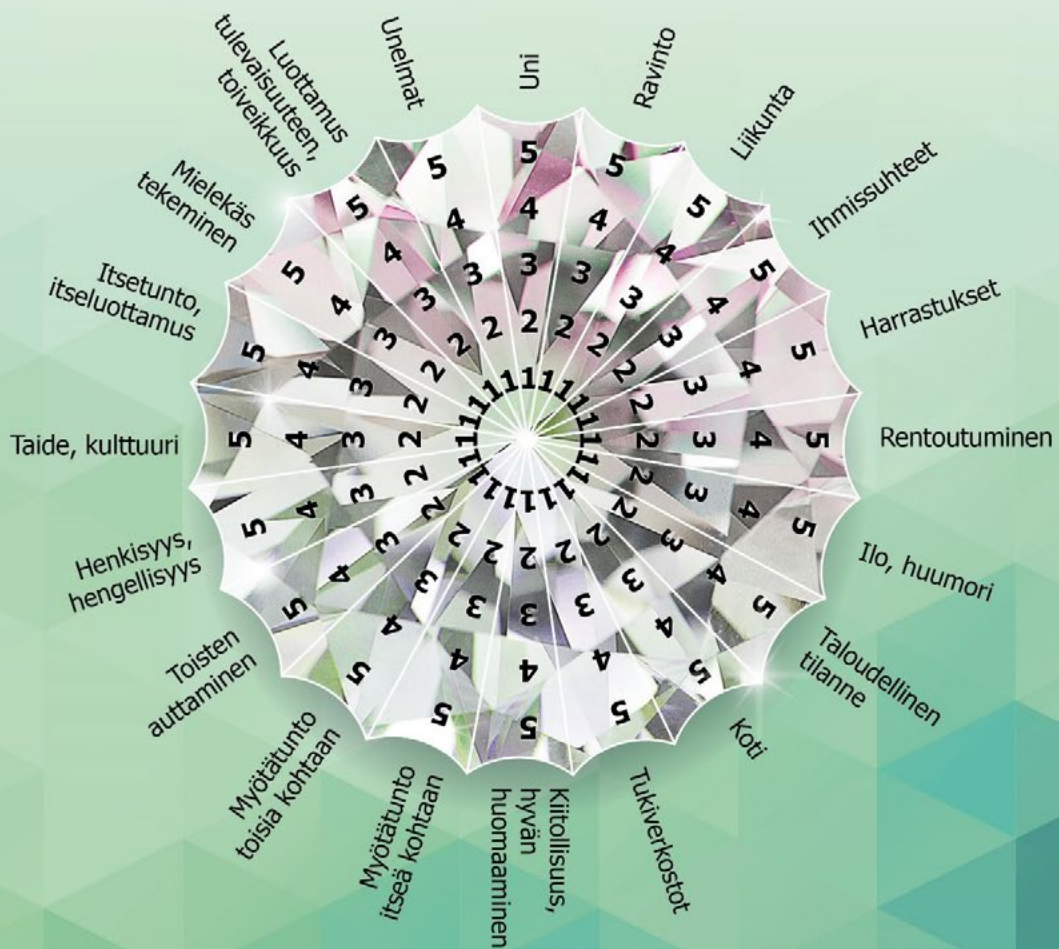
Liite 5. Voimavaratimantti

Voimavaratimantti

Voimavaratimanttiin on koottu erilaisia voimia tuovia asioita.
Kuinka tyytyväinen olet kuhunkin osa-alueeseen?

5 erittäin tyytyväinen	4 melko tyytyväinen	3 en tyytyväinen enkä tyytymätön	2 melko tyytymätön	1 erittäin tyytymätön
-------------------------------------	----------------------------------	---	---------------------------------	------------------------------------

Iloitse asioista, jotka ovat hyvin.
Pohdi, mitkä asiat kaipaisivat myönteistä huomiota.

Lähde: Mielenterveyden keskusliitto, koulutus- ja kehittämissyksikkö.

Mielenterveyden
keskusliitto

Liite 6. Valokuvaohjeistus voimavaroista ja voimavarasyöpöistä

Voimavarat ja voimavarasyöpöt valokuvina

Ota 1-2 valokuvaa arjen asioista, jotka antavat sinulle voimia ja tuovat hyvää mieltä.

Ota myös 1-2 valokuvaa asioista, jotka vievät voimavaroja sinulta.

Voit käyttää mielikuvitusta ja ottaa kuvan, joka ilmentää vaikka jotakin tunnetta tai asiaa esim. kuivahtanut kukka voi ilmentää huonoja yöunia, jotka vaikuttavat jaksamiseen jne.

Mikäli et halua valokuvata, voit käyttää myös esim. netistä tai lehdestä löytämäsi kuvaa. Kuvan laadulla ei ole merkitystä sillä emme arvostele niitä.

Lähetä kuvat joko ohjaajan sähköpostiin tai whatsappiin. Kuvat katsomme yhdessä ja jokainen voi kertoa kuvista mitä haluaa. Pakko ei ole kertoa mitään. Jotta ehdin koota kuvat esitykseksi, lähetäthän ne minulle viimeistään..... Mukavia kuvaushetkiä :)

Saa soittaa ja laittaa viestiä, jos tulee jokin ongelma. :)

Ohjaajan yhteystiedot:

Kuvapankkeja netissä:

<https://www.vastavallo.net/>

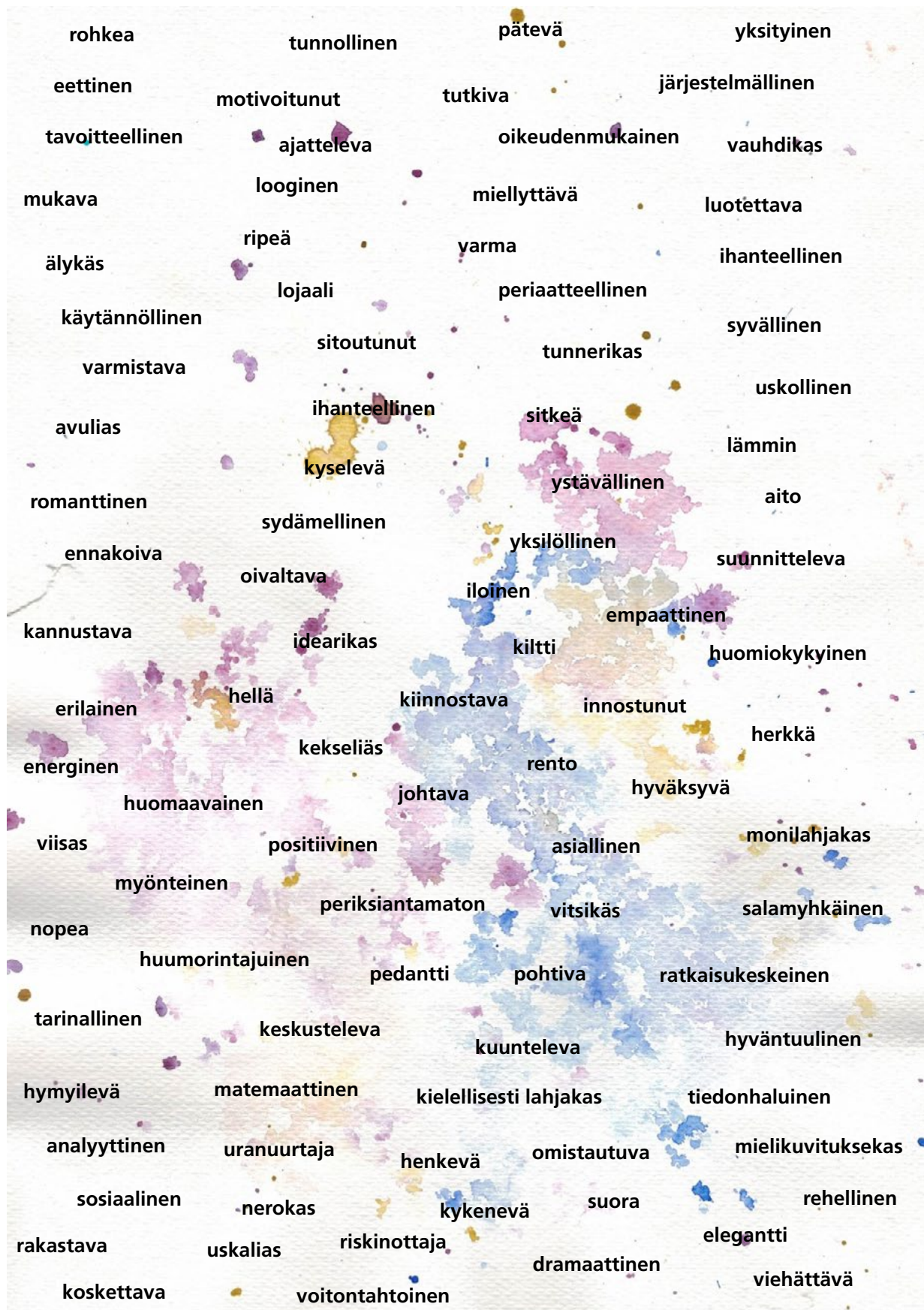
<https://pixabay.com/fi/>

<https://fi.pinterest.com/>

<https://unsplash.com/>

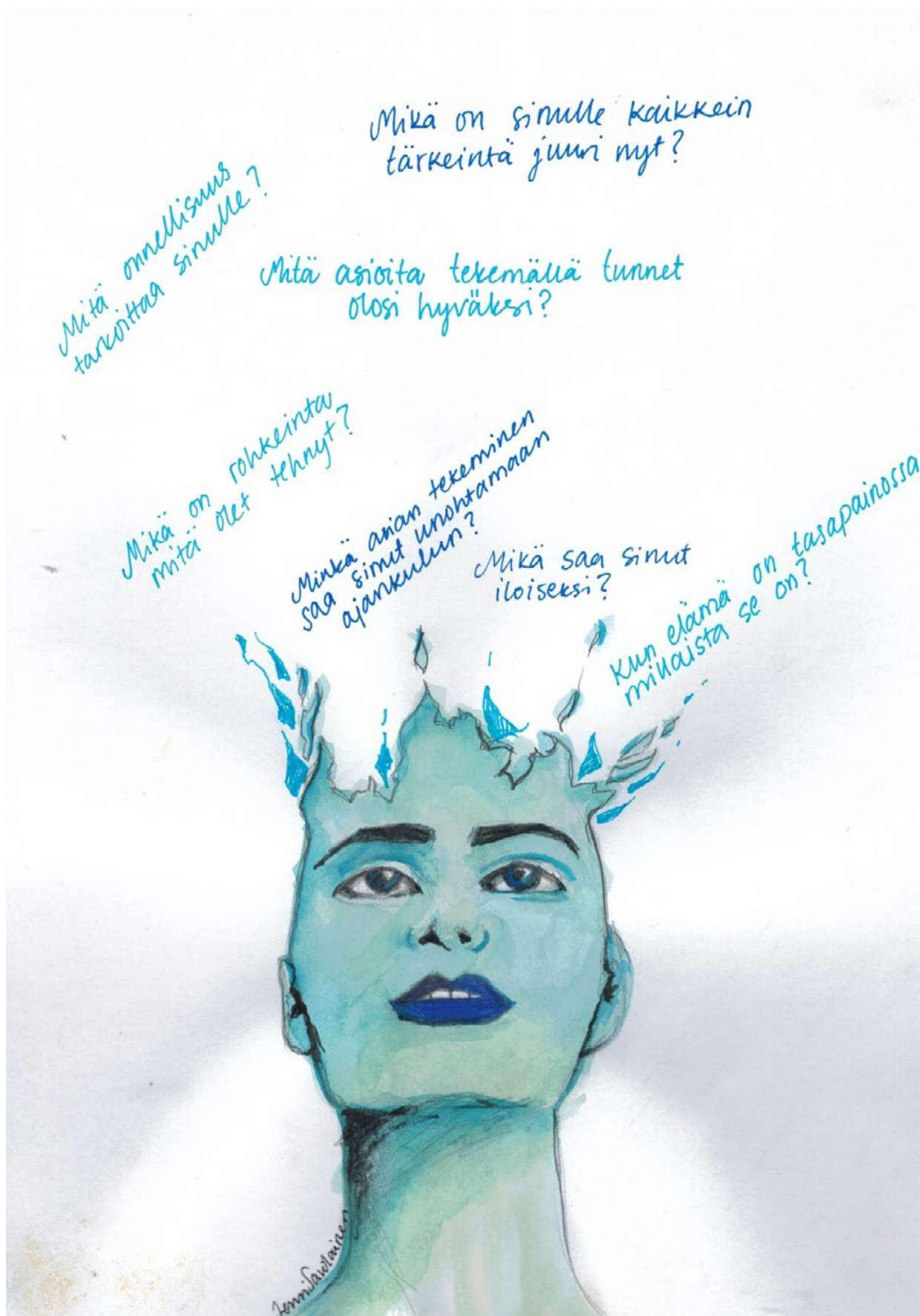
<https://stocksnap.io/>

Liite 7. Millainen olet parhaimmillasi?

Liite 8. Mitä kerrot, jos kysyn?

Liite 9. Tunnealias

Ohjaaja lukee vihjeen kerrallaan ja osallistujat saavat arvuutella mistä tunteesta on kysymys. Tai kortit tulostetaan ja nuoret jaetaan pareihin tai ryhmiin joissa arvuuttelevat tunteensanoja.

Joskus tämä voimakas tunne peitetään vihan tunteella.

Hengissä pysymisen näkökulmasta tärkeä tunne.

Tekee mieli ottaa jalat alle, pistää pää pensaaseen tai saa jonkun istumaan koko risteilyn ajan pelastusveneessä pelastusliivit yllä.

Viestittää vaarasta ja auttaa varautumaan ja suojautumaan riskitilanteisiin erilaisin suojaruustein, vaattein ja järjestelmin.

Vastaus; Pelko

Tämä tunne auttaa eteenpäin

Saa elämän tuntumaan merkitykselliseltä

Jos tämä tunne on ollut poissa on tärkeää pohtia mitkä asiat voisi sen herättää

Vastaus; Toivo

Saa olon ja kehon tuntumaan kevyeltä.

Aiheuttaa toisissa kiljahduksia ja käten taputuksia ja saattaa tarttua

Näky kasvoista ja silmistä.

Tämän seurauksena suusta purkautuva ääni on sananlaskun mukaan pitkän iän tae.

Vastaus; Ilo

Merkittävän menetyksen kohdatessa tämä tunne tulee, eikä sen viipymisen aikaa voi tietää etukäteen.

Se voi kertoa luopumisen vaikeudesta tai jostakin ei toivotusta tilanteesta tai tapahtumasta.

Useimmilla se aiheuttaa silmien kostumista

Tämän tunteen aikana tunnen tarvetta tulla lohdutetuksi.

Vastaus ; Suru

ylikorostuneena tämä tunne voi saada elämän kaventumaan ja tuntijansa tarkkailemaan ylikorostuneesti muita ihmisiä.

sopivissa määrin se on tärkeä käyttäytymistä ohjaava tunne

Jos siitä tulee osa identiteettiä, se saa uskomaan että olen huono ja puutteellinen ihminen.

Se voi saada katseen painumaan alas ja väistymään tilanteesta.

Vastaus; Häpeä

Tämä tunne saa nenän nyripistymään ja silmät siristymään ja katseen kääntymään pois päin kohteesta

varoittaa pilaantuneesta ruuasta

tämä tunne ilmenee myös silloin kun kohtaan jotakin moraalisesti väärää toimintaa

Vastaus ; Inho

Liittyy usein tilanteisiin, jossa koemme jonkinlaista uhkaa

Pitkittyessään saa tuntemaan, ettei ole mitään tehtävissä ja heikentää toimintakykyä

Vaikuttaa ajatuksiin ja pitkittyessään kaventaa sosiaalista elämää

Voin itse vaikuttaa tähän tunnistamalla tilanteet, jolloin tunne aktivoituu

Vastaus; Ahdistus

Tämä ei ole tunne mutta se saa minut tuntemaan itseni tarpeelliseksi ja hyväksi sekä hyväksytyksi

Sitä on usein helpompi osoittaa toiselle kuin itselle

Se auttaa minua eteenpäin eikä rankaise minua epäonnistumisen hetkellä

Tätä taitoa voin harjoitella

Vastaus; Myötätunto, itsemyötätunto

Liite 10. Minä ja mun tunteet

Hahmo esittää sinua. Aseta ne tunteet ja mielialat lähelle itseäsi, jotka ovat läsnä usein ja kauemmaksi itsestäsi ne tunteet ja mielialat, joita koet harvoin.

Ilo, rakkaus, kiintymys, suru, pelko, viha, inho, ahdistus, kiitollisuus, häpeä, toivo onnellisuus, tyytyväisyys, mielihyvä, rohkeus, rentoutuneisuus

Vastaa kysymyksiin:

Minkä tunteen (tai mielialan) toivon vahvistuvan tai vaimenevan itsessäni?

Millaisia keinoja minulla on tämän tunteen (tai mielialan) vahvistamiseen tai vaimentamiseen?

Keskustellaan yhdessä:

Mitä positiivisia asioita mahdollistuisi, jos olisin esim. toiveikkaampi, rohkeampi tai rentoutuneempi?

Liite 11. Lempiväri

Liite 12. Ohjeistus voimakuvan tekemiseen

Minun voimakuvani

Mieti mitkä asiat tuottavat sinulle hyvää mieltä, rauhoittaa tai antaa hyvää energiaa.

Ota itsellesi tällaisesta asiasta kuva. Tärkeintä on, että sinä pidät kuvasta ja on sinulle merkityksellinen.

Lisää kuvaan sinulle merkittävä lause tai sana, jos haluat.

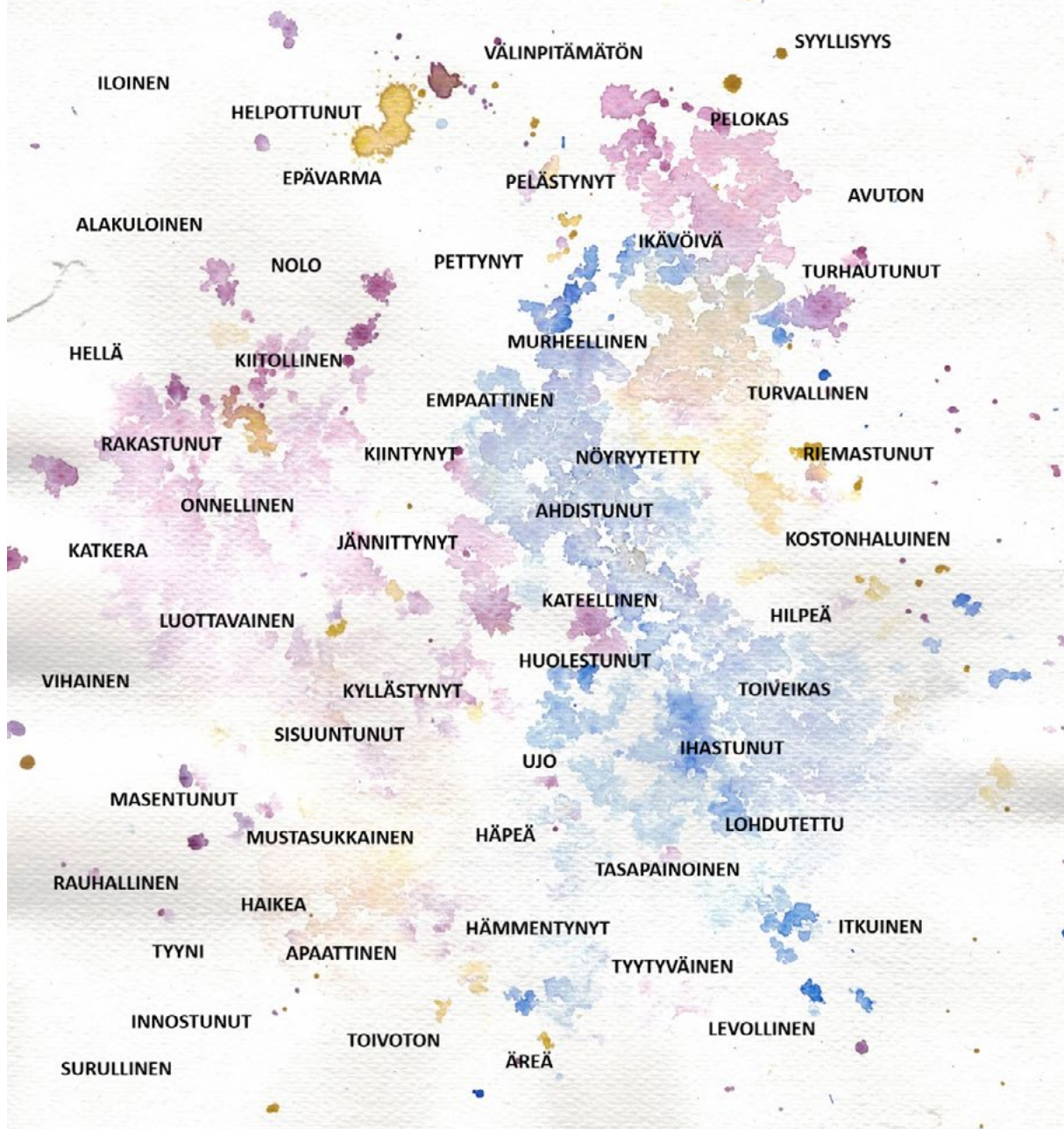
Lähetä kuva ohjaajalle (PÄIVÄMÄÄRÄ) mennessä.

Liite 13. Tunne- ja mielialasanat

Tunne- ja mielialasanat

Paritehtävä. Paperista ympyröidään yhdessä ne tunne- ja mielialasanat, jotka vievät energiaa **sinisellä** ja **punaisella** ne tunne-sanat, jotka antavat energiaa sekä **vihreällä** neutraalit tunne-sanat.

Lopuksi kumpikin valitsee itselle haastavimman tunteen ja pohtii mielessään, mitä tämän tunteen vaimentamiseksi/vahvistamiseksi voisi tehdä? Keskustellaan aiheesta yhdessä.

Liite 14. Kökköuskomukset ja voimauskomukset

Kökköuskomukset ja voimauskomukset

Kirjoita jokaiseen lauseeseen ensimmäisenä mieleen tuleva jatko.
Älä ajattele liikaa vaan etene nopeasti.

Minä olen...

Minä osaan...

Olen hyvä...

Olen huono...

Onnellisuus on...

Minä haluan...

Toivo on...

Elämä on..

Työ on...

Naiset ovat...

Miehet ovat...

Raha on...

Unelmat ovat...

Tavoitteet ovat...

Ruoka on...

Uni on...

Liikunta on...

Ystävät ovat...

Sukulaiset ovat...

Parisuhde on...

Nauru on...

Kohtaaminen on...

Kiitollisuus on...

Terveys on...

Sairaus on...

Suru on...

Oppiminen on...

Arki on...

Koti on...

Kiireettömyys on...

Muutos on...

Liite 15. Tulkinta-ansat

Millaisia tulkinta-ansoja tunnistat itselläsi olevan?

Miten tulkinta-ansat vaikuttavat tekemisiesi ja oloosi?

Miten voisit muuttaa niitä myönteisempään suuntaan?

Liite 16. Arvojen aarrearkku

Arvojen aarrearkku

Ympyröi jokainen sana, joka tuntuu sinusta tärkeältä. Valitse sen jälkeen niistä viisi sinulle merkittävintä. Nämä ovat sinun tärkeimmät arvosi.

Terveys	Menestyminen	Keksiminen	Tavoitteellisuus
Vapaus	Säteily	Palvelu	Hoivaaminen
Huumori	Arvokkuus	Herkkyys	Inspiroiminen
Rehellisyys	Perhe	Koskettaminen	Valta
Ahkeruus	Rohkeus	Voittaminen	Taide
Läheisyys	Ilo	Hallitseminen	Totuus
Luonto	Kokemuksellisuus	Yhteisöllisyys	Tieto
Seikkailu	Innostuminen	Yhteys	Viisaus
Hyväksyntä		Toiveikkuus	Usko
Jämäkkyys			Ystävyys
Uteliaisuus			Uskollisuus
Kannustaminen			Isänmaallisuus
Oikeudenmukaisuus			Vauraus
Joustavuus			Ihmissuhteet
Rakkaus			Tasapaino
Ystävällisyys			Ura
Kauneus			Jännitys
Kunnioitus			Rauha
Sinnikkyys			Suunnitelmallisuus
Vastuullisuus			Hengellisyys
Läsnäolo			Henkisyys
Selkeys			Kärsivällisyys
Turvallisuus			Tunteellisuus
Aistillisuus			Vilpittömyys
Aitous	Tyyneys	Intohimoisuus	Yhteenkuuluvuus
Järjestys	Omistautuminen	Tyytyväisyys	Parantaminen
Myötätunto	Asiantuntijuus	Anteliaisuus	Leikkisyys
Luovuus	Mielikuvitus	Ilahduttaminen	Vahvuus
Auttaminen	Sitoutuminen	Liikunta	Etsiminen
Luottamus	Koulutus	Johtaminen	Hellyys
Aikaansaaminen	Hyvyys	Vaikuttaminen	Inhimillisyys
	Nauttiminen	Ennakkoluulottomuus	

Joku muu, mikä? _____

Mielenterveyden
keskusliitto

Liite 17. Miten arvosi näkyvät arjessasi?

Miten arvosi näkyvät arjessasi?

Olet "Arvojen aarrearkku" -tehtävässä valinnut viisi sinulle tärkeintä arvoa. Kirjoita nämä arvosi tähän:

-
-
-
-
-

POHDI, miten nämä arvot näkyvät elämässäsi ja ajattelussasi?

Mitä pieniä muutoksia voit tehdä, jotta arvojesi mukainen elämä toteutuu paremmin?

Lähdemateriaalia:

Aspa-säätiö. S.A. Näin toteutat Henkilökeskeistä toimintatapaa -opas. Työpaperi. Kohtaamisia? -harjoitus. Jani Toivolan Teatteripaja 2018.

Kuvataidepaja. Mukailtu Anja Sollaksen Ihmekysymys -harjoitus 2017.

Mielenterveyden keskusliitto. S.A. Arvojen aarrearkku -harjoitus, Kökköuskomukset ja voimaukskomukset -harjoitus, Voimavaratimantti -harjoitus.

Mielenterveyden keskusliitto. S. A. Tervetuloa Unelmakeitaaseen. www.innokyla.fi

Mielenterveyden keskusliitto. S. A. Voimavaravalmennuksen työkirja. www.innokyla.fi

Millainen olet parhaimmillasi? <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/01/27/tunnista-vahvuutesi>

Omat avaimet -projekti. Hellurei ja helkkarin tunteet -video. Tussitaikurit 2019.

Omat avaimet -projekti. Huomioita -lomake ohjaajalle 2018.

Omat avaimet -projekti. Magneettisanat -harjoitus 2018.

Omat avaimet -projekti. Malli kuvauslupa -lomake 2017.

Omat avaimet -projekti. Minä ja mun tunteet -harjoitus 2018.

Omat avaimet -projekti. Miten arvosi näkyvät arjessasi -harjoitus 2019.

Omat avaimet -projekti. Mitä kerrot, jos kysyn? -harjoitus 2018.

Omat avaimet -projekti. Mun hyvä elämä -harjoitus 2018.

Omat avaimet -projekti. Tunnealias -harjoitus 2018.

Tavarat kertovat -tutustumisharjoitus. www.mahis.info.fi

Selkärinki -tutustumisharjoitus. www.mahis.info.fi

Hellurei ja helkkarin tunteet www.youtube.com

Mistä voimavaroja? -video. www.youtube.com

Arvot elämän kompassina -video. www.youtube.com

Tunteesta tunteeseen. https://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen/tunteet_mita_ne_ovat

Värien psykologiaa. <https://askelterveyteen.com/varien-psykologia/>

YTHS - Vaativuuden tarina. www.youtube.com

OMAT AVAIMET -PROJEKTI (2017-2019/STM)

Mielenterveyden
keskusliitto